

G I G A *Working Papers*

German Institute of Global and Area Studies
Leibniz-Institut für Globale und Regionale Studien

**GIGA kutatási program:
Erőszak, hatalom és
biztonság**

**Birodalom, hegemónia és vezetés:
A regionális hatalmak
tanulmányozásának kutatási
keretrendszerének kidolgozása**

Sandra Destradi

N° 79

**2008.
június**

GIGA Working Papers serve to disseminate the research results of work in progress prior to publication to encourage the exchange of ideas and academic debate. Inclusion of a paper in the Working Papers series does not constitute publication and should not limit publication in any other venue. Copyright remains with the authors.

GIGA munkadokumentumok

Szerkesztette a
GIGA German Institute of Global and Area Studies /
Leibniz-Institut für Globale und Regionale Studien.

A munkadokumentum-sorozat a folyamatban lévő munkák kutatási eredményeinek közzététel előtti terjesztésére szolgál, hogy ösztönözze az eszmecserét és a tudományos vitát. A sorozat célja, hogy az eredményeket gyorsan nyilvánosságra hozza, még akkor is, ha a bemutatók nem teljesen kidolgozottak. Egy tanulmánynak a Working Paper Series sorozatba való felvétele nem jelenti a publikálást, és nem korlátozhatja a más helyen történő publikálást. A szerzői jog a szerzőké marad. Ha a munkadokumentumokat végül elfogadja egy folyóirat vagy könyv, illetve ha azok megjelennek valamelyik folyóiratban vagy könyvben, akkor a megfelelő hivatkozást és lehetőség szerint a megfelelő linket a munkadokumentumok weboldalán, a <www.giga-hamburg.de/workingpapers> címen közzéteszik.

GIGA kutatási egység felelős a kérdésért:
Kutatási program: "Erőszak, hatalom és biztonság"

A GIGA Working Paper Series szerkesztője: Szerzői jog: © Sandra Destradi

Angol szövegszerkesztő: Melissa Nelson
Szerkesztőségi asszisztens és gyártás: Vera Rathje

A GIGA összes munkadokumentuma online és ingyenesen elérhető a <www.giga-hamburg.de/workingpapers> weboldalon. A Working Papers nyomtatott formában is megrendelhető. A kiadványok előállításáért és postázásáért 5 € fedezeti díjat kell fizetni. Megrendeléssel vagy bármilyen kéréssel kapcsolatban kérjük, forduljon a következő címre: E-mail: <workingpapers@giga-hamburg.de>.
Telefon: ++49 (0)40 - 428 25 548

A GIGA German Institute of Global and Area Studies nem vállal felelősséget a hibákért vagy a jelen munkadokumentumban foglalt információk felhasználásából eredő következményekért; a kifejtett nézetek és vélemények kizárólag a szerző vagy szerzők sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik az Intézet véleményét.

GIGA German Institute of Global and Area Studies /
Leibniz-Institut für Globale und Regionale Studien
Neuer Jungfernstieg 21
20354 Hamburg
Németország
E-mail: <info@giga-hamburg.de>
Weboldal: <www.giga-hamburg.de>

Birodalom, hegemónia és vezetés: A regionális hatalmak tanulmányozásának kutatási kereteinek kidolgozása

Absztrakt

A regionális hatalmakat gyakran "regionális vezető hatalmaknak" tekintik, olyan államoknak, amelyek szomszédaikkal való nemzetközi kapcsolataikban együttműködő és jóindulatú magatartást tanúsítanak. A tanulmány amellett érvel, hogy a regionális hatalmak sokkal szélesebb körű külpolitikai stratégiákat követhetnek a régiójukban. Három ideáltipikus regionális stratégiát azonosítunk: birodalom, hegemónia és vezetés. A dolgozat e három, a nemzetközi kapcsolatok területén gyakran felcserélve használt fogalom elméleti megkülönböztetésének és tisztázásának szenteli magát. A követett célok, az alkalmazott eszközök és egyéb megkülönböztető jegyek, mint például a legitimitás mértéke és a domináns állam önreprezentációjának típusa alapján a dolgozat felvázolja a birodalmi, hegemón és vezető stratégiák alapvető vonásait, és a hegemónia és a vezetés jobb osztályozásához altípusokat határoz meg.

Kulcsszavak: regionális hatalmak, birodalom, hegemónia, vezetés, stratégia

Sandra Destradi, M.A.,

politológus, a Hamburgi Egyetem és a GIGA doktorjelöltje, valamint a GIGA tagja a Regionális Hatalmak Hálózatában (RPN).

Contact: destradi@giga-hamburg.de

Honlap : www.giga-hamburg.de/english/index.php?file=rpn.html&folder=rpn

Zusammenfassung

Imperium, Hegemonie und Leadership:

Entwurf eines Forschungsrahmens zur Untersuchung von Regionalmächten

Regionalmächte werden oft als "regionale Führungsmächte" aufgefasst, als Staaten, die sich ihren Nachbarn gegenüber kooperativ und wohlwollend verhalten. Dieses Working Paper geht davon aus, dass Regionalmächte durchaus eine breitere Palette außenpolitischer Strategien in ihrer Region verfolgen können. Dabei werden drei idealtypische regionale stratégiák azonosítva: eine imperiale, eine hegemoniale und eine führende. Im Mittelpunkt dieses Beitrages steht eine theoriegeleitete Trennung und Klärung dieser drei Termini, die in der Disziplin der Internationalen Beziehungen oft verwechselt und synonym verwendet werden. Die Hauptmerkmale imperialer, hegemonialer und führender Strategien werden unter Berücksichtigung der verfolgten Ziele, der eingesetzten Mittel und anderer Unterscheidungsfaktoren wie des Legitimierungsgrades und der Selbstdarstellung des dominierenden Staates herausgearbeitet. Eine Präzisierung durch Subtypen erlaubt eine bessere Klassifizierung von Hegemonie und Leadership.

Birodalom, hegemónia és vezetés: A regionális hatalmak tanulmányozásának kutatási keretrendszerének kidolgozása

Sandra Destradi

A cikk vázlata

- 1 Bevezetés
- 2 Vitatott fogalmak: Birodalom, hegemónia és vezetés
- 3 Áttekintés és záró megjegyzések

1 Bevezetés

Tekintettel az olyan országok, mint India, Kína, Brazília és Dél-Afrika növekvő nemzetközi "súlyára", az elmúlt években számos erőfeszítést tettek ezen országok kategorizálására és egy olyan fogalmi keretrendszer kidolgozására, amely lehetővé teszi viselkedésük és a regionális és globális politikában betöltött szerepük megértését.

Bár a "regionális (nagy)hatalmak" elnevezésük viszonylag vitathatatlan,¹ a regionális hatalmak legfőbb jellemzői és konstitutív jellege még mindig erősen vitatott kérdések (Østerud 1992: 1-3; Nolte 2006: 23). Abban azonban számos szerző egyetért, hogy a regionális hatalmak vezető, integráló szerepet vállalnak a régiójukban, valamint a vezetés és a Pedersen (2002) által megfogalmazott "kooperatív hegemónia" között, vagy egyfajta reprezentatív funkciót töltenek be a régiójuk számára a nemzetközi intézményekben.² Ez a feltételezés, amely főként egy országra vonatkozó tanulmányok (különösen a latin-amerikai Brazíliára vonatkozóan) következtetéseire támaszkodik, nélkülözi a szélesebb körű empirikus bizonyítékokat. Bár Pedersen (2002: 682) azt feltételezi, hogy

---

¹ Lásd például Neumann (1992); Østerud (1992); Hurrell (1992); De Silva (1995); Fuller/ Arquilla (1996); Wagner (1998); Buzan/ Waever (2003: 24); Soares de Lima/ Hirst (2006); Hurrell (2007: 141).

² Lásd Gratius (2004); Schirm (2005: 110-112); Decker/ Mildner (2005: 19-20); Nolte (2006: 8, 28-31, 39-41); Flemes. (2007: 11).

regionális nagyhatalmak különböző stratégiákat követhetnek (egyoldalú hegemonia, kooperatív hegemonia, birodalom és koncert), csak a közelmúltban mutattak rá a regionális hatalmak cselekvési irányainak szélesebb spektrumára, ezzel elismerve a regionális hatalmak differenciált viselkedési formáinak és a regionális vezetés különböző formáinak lehetőségét (Erdmann 2007: 5), valamint a regionális hegemoniák tanulmányozását (Prys 2008).³ Ahogy Hurrell (2007: 140f) fogalmaz,

Mi a helyzet az erős államok központú régiókkal? Egy ilyen helyzet létrejöhet azért, mert a regionális állam olyan elsőprő dominanciával rendelkezik, hogy érvényre tudja juttatni akaratát, vagy azért, mert sikerül konszenzusos hegemoniát teremtenie a régió belül - talán azáltal, hogy ökológiai előnyöket biztosít, vagy azzal, hogy a regionális biztonságot támogatja, vagy azzal, hogy azt állítja, hogy egy bizonyos világnézetet vagy értékrendet képvisel. Vagy akkor is létrejöhet, ha a regionális pozíciót a régió kívüliek aktívan támogatják.

Azt állítom, hogy a regionális hatalmak - mint minden olyan állam, amely az anyagi képességek tekintetében domináns egy olyan államcsoporton belül, amelyhez tartozik - különböző stratégiákat alkalmazhatnak a regionális politikában.⁴ E tanulmány célja nem a regionális hatalmak definíciójának kidolgozása, és nem is az, hogy megvitassuk, mely államok azonosíthatók regionális hatalmakként, és melyek nem. Ezért a regionális hatalmak "minimális" értelmezését veszem adottnak, feltételezve, hogy egy olyan állam, amely az anyagi hatalmi erőforrások tekintetében domináns a regionális szomszédjaihoz képest, "regionális hatalomként" címkézhető. Ami engem érdekel, az a regionális hatalmak stratégiáiról és cselekvési irányairól szóló vita továbbvitele azáltal, hogy olyan elemzési eszközöket fejleszt ki, amelyekkel megválaszolható a kérdés: "Milyen regionális stratégiát követnek?". Ez a látszólag egyszerű feladat azonban további "visszalépést" igényel - vagy más szóval azt, hogy "kezdjük előlről". A regionális hatalmakról szóló vita nagy része valójában a nemzetközi kapcsolatok (IR) elméletében erősen vitatott és gyakran szinonimaként használt fogalmak - hegemonia, birodalom, vezetés - használatán alapul. Ha feltételezzük, hogy a regionális hatalmak valamilyen befolyást gyakorolnak a régiójukra (ez azon kevés pontok egyike, amely a szakirodalomban vitathatatlannak tűnik: pl. Østerud 1992: 12; Schirm 2005: 110-111; Nolte 2006: 28), akkor az általuk követhető lehetséges stratégiák egy kontinuumnak tekinthetők, amely az agresszív, megfélemlítő stratégiától, amelyet "birodalmi"-nak fogok nevezni, az ~~egyenlítő~~ ^{egyenlítő} kollektív előnyökre törekvő stratégiáig, amelyet "vezető"-nek fogok nevezni, terjed. E két pólus között találjuk a "hegemón" stratégiát, amelyet lényeges jellemzői tekintetében tovább kell pontosítani.

A regionális hatalmak stratégiáinak tanulmányozásához az első, elengedhetetlen lépés tehát a "birodalom", a "hegemonia" és a "vezetés" fogalmának fogalmi tisztázása. Még akkor is, ha

³ Egy másik, a Német Fejlesztési Intézettől származó megközelítés a "horgonyországokat" olyan államokként határozza meg, amelyek sajátos gazdasági és politikai befolyással rendelkeznek regionális környezetükben. Ez a befolyás lehet pozitív, egyfajta "mozgató funkció", vagy negatív, stagnálást és válságokat terjesztő (Stamm 2004: 7).

⁴ A "stratégia" kifejezés használatával a politikai, gazdasági és katonai célok integrációjára utalok az államok hosszú távú érdekeinek megőrzése és megvalósítása érdekében, vagyis arra, amit általában "nagy

DeStradi: Birodalom, hegemonia és vezetés: A regionális hatalmak tanulmányozásának kutatási kerete "stratégiának" neveznek, hogy megkülönböztessék attól a tisztán katonai művészettől, amely a háború megnyeréséhez csatákat használ (Kennedy 1991: 1-5; a nagy stratégia "klasszikus", de szűkebb értelmezését lásd Liddell Hart 21991: 321-322).

A definíciókkal kapcsolatos vitákat az IR teoretikusok gyakran lenézően elutasítják, mint irreleváns terminológiai kérdéseket, meggyőződésem, hogy az elméleten alapuló megkülönböztetés és tisztázás jelenti a lényeges kiindulópontot ehhez (és minden más kutatási programhoz).

Ez a tanulmány ezért a fent vázolt kutatási programnak ezt az "első lépését" szenteli: a birodalom, a hegemónia és a vezetés közötti fogalmi meghatározást és megkülönböztetést, valamint egy heurisztikus eszköz kidolgozását a regionális hatalmak stratégiáinak elemzéséhez. Csak a lehetséges stratégiák világos megkülönböztetése alapján lesznek lehetségesek a kutatási program további lépései - az ebben a tanulmányban kidolgozott kategóriák operacionalizálása és az empirikus kutatás megfelelő módszertani eszközeinek meghatározása.

2 Vitatott fogalmak: Birodalom, hegemónia és vezetés

Az 1970-es évek óta, de különösen a hidegháború vége és az Egyesült Államok "egyetlen szuperhatalomként" való megjelenése óta az IR-elméletírók egyre nagyobb figyelmet fordítanak az Egyesült Államok mint a nemzetközi rendszer legerősebb szereplője által követett stratégiákra. Wash- ington cselekvési irányvonalát egyes szerzők hegemóniának tekintik, legyen az jóindulatú, kényszerítő vagy kizsákmányoló (Snidal 1985: 614), mások pedig jóindulatú vezetésnek, míg az utóbbi években egész de- bate alakult ki az USA-ról mint birodalmi hatalomról, illetve mint a globalizáció által meghatározott új globális birodalmi rend privilegált szereplőjéről (Hardt/Negri 2000).

A következő fogalmi tisztázás elsősorban erre a "globális szintű elemzés" szakirodalomra fog épülni. Bár elhangzottak olyan állítások, amelyek szerint például a hegemónia hagyományos elbeszéléseit újra kell fogalmazni ahhoz, hogy illeszkedjenek a regionális környezet feltételeihez (Prys 2008: 6-8), én amellet érvelek, hogy a domináns államok globális és regionális szintű stratégiái között nincs *lényegi* különbség. A regionális hatalmaknak ugyanis "közvetíteniük" kell a nagyhatalmak felől érkező nyomás vagy kényszer és a regionális rendre vonatkozó saját törekvéseik és céljaik, valamint a regionális szomszédok akciói és reakciói között (ibid.; Nolte 2006: 28; Lemke 2002 a hatalomátmenet-elmélet képviselőjeként). Én azonban amellet érvelek, hogy a "külső" nagyhatalmak befolyása csak az *egyik* tényezőt jelenti a regionális hatalmak stratégiáját befolyásoló tényezők közül, más tényezőkkel együtt, mint például a belföldi nyomás, a regionális szomszédok "egyensúlyozása" stb. együtt. Ez a befolyás korlátozhatja a regionális hatalmak rendelkezésére álló stratégiai opciókat, ezáltal megnehezítve egyes stratégiák elfogadását.⁵ E stratégiai orientációk alapvető vonásai azonban nem változnak, függetlenül attól, hogy regionális vagy globális hatalmat elemzünk-e. Vagyis a birodalmi, hegemón vagy vezetői stratégiák természete ugyanaz marad.

---

⁵ Egyes szerzők ezt a megfontolást a végletekig vitték, és azt állították, hogy a hidegháború utáni nemzetközi

rendben a regionális hatalmak csak együttműködő stratégiákat követhetnek (Nolte 2006: 8). Meggyőződésem, hogy a stratégiák szélesebb körét kell figyelembe venni egy olyan elemzési keretrendszer kidolgozásához, amely nem zár ki *eleve* bizonyos stratégiákat, és következésképpen nem torzítja az empirikus elemzést.

2.1 Empire

Az anyagi erőforrásokat tekintve egyértelműen domináns államnak lehetősége van arra, hogy egy (a realista szemlélet szerint) anarchikusnak tekintett környezetben saját nemzeti érdekeinek egyoldalú érvényesítésével, kényszerítéssel és szükség esetén katonai erő alkalmazásával fenntartva teremtsen magának biztonságot. Ebben a tanulmányban ezt a fajta állami stratégiát "birodalmi" stratégiának fogom nevezni.

Egyes szerzők (Wallerstein 1984: 38; Lake 1993: 469) - és itt válik nyilvánvalóvá a terminológiai zűrzavar - az így cselekvő államokat hegemonként definiálják: "a hegemonia szükségképpen kényszerítő jellegű és a hatalomgyakorláson alapul; a hegemonnak hatékonyan meg kell változtatnia más államok politikáját, hogy saját céljait kielégítse" (ibid.). A hegemonia kifejezésnek ez a használata azonban éles ellentétben áll a hegemoniának a jóindulatú vezetésként vagy a közjavak biztosításaként elterjedt felfogásával.

E terminológiai problémák mellett a "birodalom" fogalmának jelentése a jogtudományi vagy politikatudományi alapú meghatározás hiánya miatt diffúz jellegű, ami különböző normatív értelmezésekhez és visszaélésekhez vezet a fogalom használatában (Münkler 2005b: 44). A "birodalom USA" körüli jelenlegi vitában a kifejezés az USA által uralt világrend szinonimájává vált. Ezt a rendet szószólói egyértelműen hatalmi alapú, katonailag fenntartott, de "jóindulatú" (Kagan 1998) egyoldalúsággal propagálják; ellenzői a militarizmuson (pl. Johnson 2000, 2004; Mann 2003) és globális dominancián (pl. Chomsky 2003) alapuló mohó alávetettségi rendszerként azonosítják. Ha eltekintünk az amerikai politikára való konkrét utalástól, a vitából egyrészt a birodalom kifejezés ellentmondásos nagysága (Doyle 1986: 30; Lake 2005: 116), másrészt az a tény derül ki, hogy a "birodalom USA" hívei és ellenzői egyaránt az egyoldalúsággal és a katonai erő alkalmazásával társítják ezt a kifejezést.

A mai nemzetállami alapú nemzetközi rendszerben a birodalom fogalma megszabadult a területi annexiókkal való összefüggéstől, és helyette a "formális birodalom" fogalma lépett a helyébe. A birodalmakat tehát úgy határozhatjuk meg, mint "a politikai ellenőrzés viszonyait, amelyeket egyes politikai társadalmak más politikai társadalmak tényleges szuverenitása felett gyakorolnak" (Doyle 1986: 19), vagy pontosabban, mint "a transznacionális politikai hatalom struktúráit, amelyek a de jure szuverenitás egalitárius elvét a de facto ellenőrzés hierarchikus elvével ötvözik" (Wendt/Friedheim 1995: 695).

Ha a birodalmak vagy a birodalmi kapcsolatok az alárendelt államok szuverenitásának "lényeges" korlátozását jelentik (Lake 1997: 34-35), akkor a szuverenitás korlátozásának mértékét - egy olyan világban, ahol a szuverenitás nem több, mint egy "szervezett képmutatással jellemezhető kognitív forgatókönyv" (Krasner 2001: 19) - nem lehet véglegesen rögzíteni annak érdekében, hogy a birodalmi viselkedést megkülönböztessük a hierarchikus interakció más formáitól, például a hegemoniától. ⁶ Az sem lehetséges, hogy a pre-

---

⁶Lake (1997: 33-36), aki azt javasolja, hogy a birodalom és az egyéb hierarchikus viszonyok közötti különbséget

a képességekben való dominancia olyan indexként használható, amely lehetővé teszi a birodalomként vagy hegemonként fellépő államok egyértelmű elhatárolását (Rapkin 2005: 393). A megkülönböztető elemet ehelyett a hatalomgyakorlás során alkalmazott *eszközök* jelentik (Take 2005: 117), nevezetesen a birodalom esetében a *kényszerítés* és az *erőltetés* (Krasner 2001: 18). A kényszerítés "hiteles fenyegetéseket jelent, amelyeknek a célpont esetleg enged, vagy nem, vagy olyan egyoldalú lépéseket, amelyek aláássák a gyengébb állam alkupozióját" (ibid.). Az erőltetés azt jelenti, hogy "a célpont annyira gyenge, hogy nincs más választása, mint az erősebb állam preferenciáinak való megfelelés" (ibid.). Mivel azonban ez a két fogalom is valamilyen módon megfoghatatlan, a birodalmi viselkedés végső megkülönböztető jegyét a katonai beavatkozás, illetve annak fenyegetése jelenti:

A központosított ellenőrzés mélysége és tárgyai eltérőek. Egy adott kérdéskörön belül az ellenőrzés egy adott politika előírásától kezdve a jelentős helyi autonómiát lehetővé tevő, de egy adott politikát előíró, de minden más politikát megvétőző irányításig terjedhet [...]. Nehéz meghatározni, hogy mennyi központosítás szükséges az informális birodalomhoz, de ez kevésbé fontos, mint a szabályok megsértése esetén várható beavatkozás. (Wendt/Friedheim 1995: 697)⁷

Minden birodalmi stratégiát alkalmazó hatalom kénytelen a katonai beavatkozással való fenyegetéshez folyamodni, ha az alárendelt államok nem engedelmeskednek akaratuknak, mivel ellenkező esetben domináns pozíciójuk elvesztését kockáztatják (Münkler 2005a: 30). Amint azt Knorr (1975: 10) a hatalom különböző formáiról szóló figyelemreméltó hozzájárulásában felvázolta, ez a fenyegetés lehet "szubsztantív", azaz konkrét és pontos (például ultimátum), vagy "inferenciális", azaz homályosabb és implicit: "Például, hogy némi nyomást gyakoroljon B-re, aki feltehetően tudja, hogy A mit akar, A tehet homályos belpolitikai nyilatkozatokat a katonai kiadások növeléséről". Rapkin (2005: 398- 400) az USA politikájának feltételezett, hegemoniából birodalommá válását elemezve két további, a birodalmi stratégiára jellemző elemmel egészíti ki: az egyoldalú problémamegoldás és cselekvés előnyben részesítésével, valamint az exemptionalizmus érzésével, amely a saját szabályok másokra való ráerőltetését és egyúttal a saját érdekekkel ellentétes szabályok elutasítását jelenti (gyakran idézett példa erre a Kiotói Jegyzőkönyvre adott amerikai válasz). Következésképpen azt állíthatjuk, hogy a birodalmi uralom mindig illegitim, ha a legitimitást Habermas (1973: 136-140, 144) szerint fogjuk fel: egy hierarchikus államközi viszonyban az erősebb állam domináns pozíciója akkor legitimálódik, ha a gyengébb államok osztják az értékeit és céljait, vagyis ha létrejön egy "konszenzusos normatív rend, amely összeköti az uralkodót és az uralkodót" (Ikenberry/Kupchan 1990b: 289). A birodalomnak ez a döntő megkülönböztető tényezője - a katonai erő fenyegetése vagy alkalmazása - egyrészt azt jelenti, hogy a birodalmi stratégia többnyire egy rendkívül agresszív, in- és exgresszív stratégiához kapcsolódik.

---

maga az ellenőrzés, nem képes az informális birodalom megteremtéséhez szükséges "lényeges maradék ellenőrzési jogok" (ibid.: 34) egyértelmű elhatárolására vagy meghatározására ( ).

⁷ Ikenberry (2001: 196) hasonló értelmezést javasol az általa "erősen birodalmi hegemon rend"-nek nevezett rendre (újabb példa a terminológiai kétértelműségre), amely a "kényszerítő dominancia" gyakorlásán alapul,

félénk politikai stílus és retorika (Rapkin 2005: 396); másrészt a birodalmi uralom illegitim jellege és a konszenzus hiánya azt jelenti, hogy a birodalom mindig nagy elégedetlenséggel jár az alárendelt államokban, ami az ellenállás különböző formáihoz vezethet (Münkler 2005a: 149, 189-200; Rapkin 2005: 396; Doyle 1986: 40), vagy egyszerűen a megmenekülhetetlen leigázáshoz, ha az alárendelt államok túl gyengék az ellenálláshoz.

2.2 Hegemonia

Míg a birodalom alapvető jellemzőinek azonosítása viszonylag egyszerű, mivel a vonatkozó IR-irodalomban egyfajta alapvető konszenzus látszik létezni, a "hegemonia" jelentése sokkal nehezebben megragadható. Ez több okra vezethető vissza: először is, a hegemoniát gyakran használják mind a vezetés (pl. Kindleberger 1983; Rapkin 2005), mind a birodalom (pl., Wallerstein 1984: 38; Lake 1993: 469); másodsor, rendkívül különböző gondolkodási iskolákhoz tartozó, olykor radikálisan eltérő kutatási érdeklődésű kutatók használják; harmadszor, a "birodalomhoz" hasonlóan a "hegemonia" is normatív töltetű fogalommá vált, különösen az USA-vitával és az USA állítólagos átmenetével összefüggésben, amely az együttműködő és jóindulatú hegemoniából egy egoista és kapzsi birodalommá vált (pl. Rapkin 1990b: 3-4 és 2005; Münkler 2005a: 11-16). E nagyobb összetettség miatt a hegemonia tárgyalása több figyelmet és "teret" igényel ebben a tanulmányban, mint a birodalomé, és a hegemon stratégiaiák további osztályozásához és altípusainak kialakításához vezet.

A hegemonia - érvelek ebben a tanulmányban - a hatalom egy olyan formája, amelyet olyan stratégiaiák révén gyakorolnak, amelyek finomabbak, mint a birodalmi hatalomként viselkedő államok által alkalmazott stratégiaiák. A hatalomgyakorlás eszközei - és itt válik nyilvánvalóvá a hegemonia és a birodalom közötti különbségtétel - a nyomásgyakorlástól az anyagi ösztönzők biztosításán át egészen a hegemon normáinak és értékeinek diszkurzív propagálásáig terjedhetnek. A hegemon viselkedés *célja* - és mint látni fogjuk, ez az a pont, amely a hegemonia és a vezetés közötti különbséget jelzi - mindig elsősorban a hegemon saját céljainak megvalósítása.

Az egyik legjelentősebb hozzájárulás a hegemonia kérdéséhez Antonio Gramsci (1975) tollából származik, aki a *Börtönfüzetek* című művében a társadalmi viszonyok területére vonatkoztatva elemezte ezt a fogalmat. Szerinte egy társadalmi osztály akkor cselekszik hegemon módon, ha egy új rendet próbál létrehozni egy olyan egyetemes ideológia megfogalmazásával, amely az alárendelt osztályok érdekeit összhangba hozza saját érdekeivel - vagy saját érdekeit az egész társadalom általános érdekeként mutatja be és erősíti meg. A hegemonia magában foglalja a hegemon képességét arra, hogy az alárendeltek elhiggyék, hogy a hatalom a többség konszenzusán nyugszik (ibid.: 1638). Ebben a folyamatban az eszmei és az anyagi hatalmi erőforrások mindig együtt működnek és befolyásolják egymást. Gramsci szerint a hegemonia az uralom egyik formája, és az is marad, még akkor is, ha tartózkodik az erő alkalmazásától. A hatalom ábrázolásához Gramsci (ibid.: 1576) átveszi Machiavelli kentaur-metaforáját: a kentaurhoz hasonlóan, amely félig ember, félig állat, a hatalom mindig kettős, egyrészt magában foglalja az erő és a kényszer alkalmazását, másrészt a konszenzusos

sus és hegemonia a másik oldalon. "Amilyen mértékben a hatalom konszenzuális aspektusa kerül előtérbe, olyan mértékben érvényesül a hegemonia. A kényszer mindig látens, de csak marginális, de- viáns esetekben alkalmazták. A hegemonia elegendő ahhoz, hogy a legtöbb embernél a legtöbbször biztosítsa a viselkedés konformitását" (Cox 1983: 164).

Egy másik "klasszikus" megközelítés, amelyet az IR-elmélet még a gramscianusnál is jobban elhanyagol, Heinrich Triepel (1938) megközelítése. Triepel a hegemoniát a hatalom olyan formájának tekinti, amely a puszta befolyástól az uralomig terjedő kontinuum egy köztes szintjén helyezkedik el (ibid.:140). Az uralommal szemben a hegemonia nem folyamodik kényszer alkalmazásához; ehelyett a hatalom megszelídített formája, amelyet a hegemon nagyfokú önkorlátozás jellemez (ibid.: 39-40; 148-149).⁸ Triepel a hegemoniát a vezetés egy sajátos formájának tekinti, de hangsúlyozza, hogy a nemzetközi kapcsolatokban a hegemon követése nem "örömteli odaadason" fog alapulni, mint a társadalmi kapcsolatok terén, hanem a gyengébb államok költség-haszon számításain, valamint saját gyengeségük felismerésén (ibid.: 144).

Gramsci és Triepel hozzászólásai véleményem szerint megtestesítik azokat a lényeges szempontokat, amelyeket később a hegemoniáról szóló IR-viták különböző irányzataiban vitattak meg. Ezek alapvetően két, egymással összefüggő pont körül forognak: a hegemonia "természete" körül, amely feltételezhetően jótékony vagy kényszerítő (más szóval altruista vagy egoista), valamint a hegemonia gyakorlásához használt eszközök körül, amelyek vagy anyagi hatalmi erőforrások (szankciók, gyámok, ösztönzők) vagy "eszmei" tényezők (a normák és értékek elfogadására való rábeszélés).

2.2.1 *Jóindulatú vs. kényszerítő hegemonia*⁹

E vita eredete a hegemon stabilitás elméletében rejlik, amelyet eredetileg Charles Kindleberger (1973) fogalmazott meg az USA világpolitikai befolyásának érzékelhető csökkenésével összefüggésben. Kindleberger azt állítja, hogy csak egy, az anyagi képességek tekintetében egyértelműen domináns állam képes stabilizálni a világgazdaságot. A hegemon a kezdetben egoista imperatívusból, a saját fejlődéséhez szükséges stabil környezet megteremtéséből kiindulva a rendszer stabilizálására fordítja erőforrásait. Ezek a stabilizációs erőfeszítések megfelelnek a többi államnak nyújtott közjavaknak, amelyek ingyenélőként fognak fellépni, és kihasználják a stabilitás teremtette előnyöket.

---

⁸ Az önkorlátozás gondolatát a hegemoniával kapcsolatban több szerző is átvette: Hurrell (2005:173) különösen az intézmények szerepét hangsúlyozza a stratégiai önkorlátozás jelzéseként; Cronin (2001:105) a hegemon államok nehéz helyzetét elemzi, amikor a nagyhatalmi természetük (és az ezzel járó egyoldalú cselekvésre való hajlam), valamint az általuk felállított szabályok által korlátozott "felelős" hegemonok ("hegemonia paradoxona") közötti szerepkonfliktust kezelik.

⁹ A "jóindulatú" és a "kényszerítő" vagy az "altruista" és az "egoista" normatív kifejezések. Mivel azonban széles körű vitát jelöltek ki, átveszem őket: "Ha lehetetlen [...] megtisztítani a fogalmakat a vitatott ap- prazív dimenziójuktól, döntő fontosságú, hogy ezt a dimenziót kifejezetten elismerjük, ahelyett, hogy az objektív semlegesség illuzórikus szőnyege alá söpörnénk" (Rapkin 1990b: 4). Ami azonban e tanulmány szempontjából igazán érdekes, az a kérdés, hogy "kinek a céljait követi a hegemon, a sajátjait vagy az államok egy csoportjának céljait?". A kérdésre adott válasz, mint látni fogjuk, a hegemonia és a vezetés közötti

a hegemon által a költségek megosztása nélkül (Snidal 1985: 581).¹⁰ Ezt a fajta viselkedést, amely a rendszerben lévő összes állam számára előnyökhöz vezet, a hegemon stabilitás elméletének egyik irányzata "jóindulatúnak" tekinti. A hegemonia feltételezett jóindulatú jellege és a hegemonia nem csupán kívánatos, hanem ideális állapotként való értelmezése a nemzetek közötti rendszerben - az egyetlen, amely képes stabilitást biztosítani - hozzájárult a hegemonia és a vezetés közötti fogalmi zavarhoz.

A hegemonia "negatív" konnotációjának bevezetése Gilpinnek (1981) köszönhető, aki az elméletet a nemzetközi gazdaság elemzéséből a nemzetközi kapcsolatok szélesebb körű vizsgálatára helyezi át. Gilpin neorealista megközelítése, amely a nemzetközi szereplők feltételezett marginális hasznosságmaximalizálásán alapul, felszabadítja a hegemoniát a jóindulatból, és szorosabban összekapcsolja a nemzeti érdekek követésével. A hegemon állam biztosítja a közjavakat, ebben az esetben a stabilitást és a békét, de egyfajta "adó" vet ki az alárendelt államokra, kötelezve őket, hogy hozzájáruljanak az ellátás költségeihez. Mivel a többi állam túl gyenge ahhoz, hogy hatékony ellenállást gyakoroljon, kénytelenek engedelmessé válni. A nyújtott közjavakból származó esetleges előnyök azonban arra készíthetik az alárendelt államokat, hogy elfogadják a hegemoniát, és legitimálják azt. Ebben rejlik a hegemon "egoista" közjavak biztosításának oka: a költség/haszon számítás azt mondja neki, hogy érdekeinek megvalósítása egy, a többi állam számára elfogadható rend megteremtésén keresztül "olcsóbb", mintha erőszakhoz folyamodna (Snidal 1985: 587).

Gilpin hozzájárulása egy olyan vita kezdetét jelentette, amelyben megkísérelték a "hegemonia" és a "vezetés" fogalmának világosabb megkülönböztetését, és rávilágítottak a hegemonia kétértelműségére, amelyet már Gramsci is figyelembe vett (Snidal 1985; Lake 1993). Snidal (ibid.: 614) arra a következtetésre jut, hogy a hegemonia lehet "jóindulatú, kényszerítő, de mégis előnyös, vagy egyszerűen kizsákmányoló". Lake ezzel szemben szélesebb körű megkülönböztetésre törekszik a "vezetéselmélet" és a "hegemoniaelmélet" között, amelyek szerinte a hegemon stabilitás elméletének különálló összetevői, mindkettő azonban tartalmazza a kényszerítés elemeit. Szerinte a hegemoniaelmélet a hegemonnak a gazdasági nyitottság megteremtésére irányuló erőfeszítéseire vonatkozik, más államok kereskedelempolitikájának manipulálásával, amelyek egy zárt rendszert preferálhatnak (Lake 1993: 460-462f; 469-478). "A hegemonia tehát szükségszerűen kényszerítő jellegű és a hatalomgyakorlásra alapul; a hegemonnak hatékonyan meg kell változtatnia más államok politikáját, hogy saját céljait kielégítse" (ibid.: 469).

Valahol a hegemonia e jóindulatú és kényszerítő értelmezései között helyezkedik el a hegemonia egy kifejezetten egoisztikusabb, a hatalmi átmenet elmélete által biztosított magyarázata. Ez a megközelítés egy hierarchikus nemzetközi rendszer elképzelésén alapul, ahol a hierarchia az anyagi erőforrások elosztásától függ, és a domináns államoknak feltételezhetően elégedettek és érdekeltek a status quo fenntartásában. A domináns államról azt gondolják, hogy megvalósítja fő érdekét,

---

¹⁰ Ahogy Kenneth Waltz (1979: 198) fogalmazott: "Minél nagyobb egy egység relatív mérete, annál inkább azonosítja saját érdekeit a rendszer érdekeivel. [...] Azok az egységek, amelyek elég nagy részesedéssel rendelkeznek a rendszerben, annak érdekében fognak cselekedni, még akkor is, ha ennek során

a stabilitás fenntartása a (potenciális) kisebb szövetségesek kooptálásával, ösztönzők, azaz magánjavak nyújtása révén (Bussmann/Oneal 2007: 89).

Ez a vita bemutatja, hogy a hegemonia kifejezést hogyan adaptálták (és deformálták) a stratégiák és viselkedésmódok egész sorának leírására, amelyek közül néhányat inkább vezető vagy birodalmi fogalomként kellene definiálni. Érdekes módon minden megközelítés kiemeli azt a tényt, hogy a hegemon *érintett* saját érdekeit követi. A közjavak biztosítása esetében is, még ha az alárendelt államok többet is nyernek, mint a hegemon, elsődleges célja a *saját maga számára* stabil környezet megteremtése. Az alárendelt államoknak az ellátásból származó előnyök lényegében egyfajta melléktermékként jelentkeznek.

Ez a felismerés megfelel az olyan neo-gramszianus szerzők feltételezéseinek, mint Cox (1996b: 421), aki szerint a hegemonia az uralom egy finom formája:

A hegemon konszenzusban a domináns csoportok tesznek bizonyos engedményeket az alárendelt csoportok kielégítése érdekében, de nem olyanokat, amelyek veszélyeztetik dominanciájukat. A *con-sensus* nyelve a közös érdek univerzalista kifejezésekkel kifejezett nyelve, noha az alapjául szolgáló hatalmi struktúra a domináns csoportok javára torzul.

2.2.2 Anyagi vs. eszmei hatalmi erőforrások

Míg a hegemonia jóindulatú VS. kényszerítő jellegéről szóló vita lényegében az IR racionalista megközelítésein belül zajlik, a hegemonia fogalma körüli másik nagy vita, amely a hegemonia gyakorlásához szükséges és a hegemonia gyakorlásához használt hatalmi erőforrásokról szól, a racionalista és konstruktivista megközelítések közötti ellentétet látja. A racionalista szerzők számára a központi probléma a katonai és gazdasági hatalmi erőforrások politikai hatalommá alakítása (Erdmann 2007: 2), mivel a hegemon államnak az anyagi hatalmi erőforrások tekintetében túlsúlyban kell lennie.

A realisták feltételezik, hogy a hegemon államok anyagi ösztönzőket nyújtanak gyengébb ellenfeleiknek a stabil nemzetközi rend megteremtése érdekében. A hegemon stabilitáselmélet, amely a nemzetközi gazdaságban a közjavak biztosítására helyezi a hangsúlyt, és a hatalomátmenet elmélet, amely a domináns hatalom szövetségesei számára nyújtott magánjavakra összpontosít, az anyagi ösztönzők szerepére összpontosít. Más realisták azonban elismerik a morális és normatív tényezők *fontosságát* a hegemonia sikeres megteremtésében (Ikenberry/Kupchan 1990b: 50-51). Így Gilpin (1981) elismeri, hogy a hatalom elosztása, amely az "ellenőrzés legfőbb formáját" (ibid.: 29) jelenti, nem az egyetlen tényező, amely a nemzetközi rend fenntartásához szükséges: a presztízs ("annak valószínűsége, hogy egy adott konkrét tartalmú parancsnak engedelmessé válnak", akár a hatalom közvetlen gyakorlása nélkül is (ibid.: 31)) szintén számít, valamint a hegemon által az érdekei érvényesítése érdekében előírt szabályrendszer (ibid.: 36).

A másik véglet, a realista elméletekkel szemben a posztstrukturalista elméletek a normák és eszmék szerepét részesítik előnyben a nemzetközi hegemonia megteremtésében. Nabers (2008)

azt állítja, hogy a hegemonia (vagy az ő terminológiájában a vezetés) az "eszmék, normák és identitások interszubbjektív internalizációján" (ibid.: 11) alapul az alárendelt államok által. E perspektíva szerint az anyagi képességek elosztása vélhetően befolyásolja más államok világról alkotott elképzeléseit, de az anyagi hatalmi tényezőknek önmagukban nincs belső jelentőségük. A hegemoniát ezért diszkurzív hegemoniaként jellemzik (Nabers 2007): a hegemon "úgy gyakorol hatalmat egy másik állam felett, hogy befolyásolja, alakítja vagy meghatározza annak akaratait, hiedelmeit és a világról alkotott felfogását" (Nabers 2008: 8). A vitából származó felismerés az, hogy a "legkeményebb" realista beszámolókat leszámítva a hegemonia legtöbb más megközelítése azt feltételezi, hogy a hegemonia gyakorlása során az anyagi hatalmi tényezők és az olyan ideológiai szempontok, mint a normák, szabályok, értékorientációk, vagy általánosabban a "világlátás módjára" gyakorolt hatás kölcsönhatásba lépnek egymással. "A hegemon hatalom gyakorlásának e két módja kölcsönösen erősíti egymást, és gyakran nehéz őket szétválasztani" (Ikenberry/Kupchan 1990a: 286). Ebben az esetben ismét visszautalhatunk Gramscira és a neo-gramscianusokra, akik az anyagi és az eszmei hatalmi erőforrások kölcsönhatását hangsúlyozzák "egy olyan világrend megalapozása és fenntartása érdekében, [...] amely univerzális koncepciójú, azaz nem olyan rend, amelyben egy állam közvetlenül kizsákmányol másokat, hanem olyan rend, amelyet a legtöbb állam [...] összeegyeztethetőnek talál az érdekeivel" (Cox 1983: 171). Míg az anyagi hatalmi erőforrások alkalmazása az ösztönzők megváltoztatását jelenti, vagyis azt, hogy a többi állam számára milyen költségekkel és haszonnal jár a különböző cselekvési irányok követése (Ikenberry/Kupchan 1990a: 287; Nabers 2008: 10), addig az eszmei hatalmi erőforrások alkalmazását szükségesnek tartják ahhoz, hogy a hegemon állam kiemelkedő pozícióját elfogadják, és ezáltal bizonyos fokú konszenzust teremtsenek (Cronin 2001: 112; Hurrell 2005: 172-173; Hurrell 2004: xxix; Ikenberry/Kupchan 1990a: 285-286).

A hegemoniáról szóló főbb viták rövid elemzése rávilágít e fogalom két alapvető jellemzőjére:

- a) A hegemonia alapvetően önérdékű, és elsősorban a hegemon céljainak megvalósítására törekszik, amelyeket azonban az alárendelt államok számára kollektív célként jelenít meg.
- b) A hegemonok az anyagi ösztönzők és az "eszmei" hatalmi eszközök (az alárendelt államok normáinak és értékeinek megváltoztatása vagy átalakítása) kombinációjával működnek annak érdekében, hogy konszenzusra jussanak az alárendelt államokban.

Ezért "a hegemonia a kényszer és a konszenzus, a hegemon állam közvetlen és közvetett hatalmának gyakorlása és a gyengébb államok érdekeinek bizonyos fokú tiszteletben tartása közötti kényes egyensúlyon nyugszik" (Hurrell 2004: xxix). Ami miatt a hegemonia fogalmát olyan nehéz meghatározni és elemezni, az a politikai lehetőségek és stratégiák széles skálája, amelyeket egy "hegemonként" definiált állam követhet. A szakirodalom szerint "bizonyos fokú konszenzusra" van szükség, és az alárendelt államok "normatív meggyőzéséig" (Ikenberry/Kupchan 1990b: 55) terjedő hatalmi erőforrások egész sorát lehet felhasználni, a szankciók kiszabásától a "normatív meggyőzésig" (Ikenberry/Kupchan 1990b: 55). A hegemon hatalomgyakorlás változatosságának tudatából ered az a széles körben elterjedt

többé-kevésbé egyoldalú VS. kooperatív vagy kényszerítő VS. jóindulatú, formák, és hogy az ilyen típusú hegemon stratégiaiak eltérő jellege attól függ, hogy milyen hatalmi erőforrásokat alkalmaznak (Snidal 1985: 614; Joseph 2002: 129; Pedersen 2002: 682).

Annak érdekében, hogy a hegemonia fogalma alkalmas legyen az empirikus elemzésre, azt állítom, hogy a hegemonia formáinak további pontosítására és megkülönböztetésére van szükség, amely túlmutat a vázolt jótékony/kényszerítő és anyagi/ideális felosztáson, és új altípusokat alkotva kombinálja ezeket az elemzési kategóriákat. Máskülönb a hegemonia homályos fogalma aligha használható a nemzetközi kapcsolatokban az állami stratégiák tanulmányozására. Az IR-elméletben eddig csak néhány kísérlet történt arra, hogy túllépjen a hegemonia különböző fajtáinak létezéséről szóló pusztán feltételezéseken, ha nem is a hegemon stratégia vagy viselkedésformák taxonómiájának felállítására.¹¹ Egy kezdeti megközelítés lehet a hegemonia tág értelemben vett felosztása három altípusra, amelyeket az alkalmazott hatalmi eszközök szerint "kemény", "köztes" és "lágú" hegemoniának fogok nevezni. E megkülönböztetés további irányadó keretét Ikenberry és Kupchan munkája adja majd a hegemonia legitimitásáról (Ikenberry/Kupchan 1990a; 1990b), mivel a hegemon stratégiáktól függ a "beleegyezés többé-kevésbé hatékony "gyártása" (Wendt/Friedheim 1995: 700) és az ebből következő legitimitás mértéke.

2.2.3 *A hegemon stratégia formái*

Ha kizárjuk a katonai hatalom alkalmazását vagy a beavatkozással való fenyegetést, ami az imperiális hatalomra jellemző, akkor a hegemon stratégia első formája, a "kemény" hegemonia a kényszerítésen alapuló, de - ahogy Gramsci javasolja - szubtilisabb módon gyakorolt uralmi rendszerként fogható fel. Ez azt jelenti, hogy a hegemon állam elsősorban saját céljainak megvalósítására és saját érdekeinek kielégítésére törekszik, de ezt a törekvést azáltal igyekszik leplezni, hogy bizonyos mértékig az alárendelt államokkal való érdekközösséget hangsúlyozza. Ez a fajta hegemon stratégia a hegemon által a közös célok iránti kinyilvánított, retorikai elkötelezettség közötti ellentmondáson alapul.

---

¹¹ Ikenberry (2001: 196-197) szerint háromféle hegemon rend létezik: az első megfelel annak, amit én birodalomként definiáltam, mivel kényszeruralmon alapul; a második az érdekek bizonyos, néha minimális konvergenciáját mutatja, és az alárendelt államoknak nyújtott hasznos szolgáltatások (biztonsági védelem és a hegemon piacához való hozzáférés) tartják össze; a harmadik, amelyet "nyílt hegemoniáknak" definiálnak (ibid.: 197), jóindulatúbb és elfogadhatóbb az alárendelt államok számára, mivel a hegemon hatalmát szabályok és intézmények korlátozzák. Pedersen (2002: 682-683) a regionális hatalmak négy lehetséges stratégiáját különbözteti meg: uni- laterális hegemon (erős realista elem és alacsony intézményesültség), kooperatív hegemon (puha uralom és magas fokú intézményesültség), birodalom (erős realista elem és magas fokú intézményesültség) és koncert (a kiváltságok és felelőségek megosztása a regionális nagyhatalmak egy csoportja között). Pedersen (ibid.: 686) a kooperatív hegemonia modelljében két további ideáltípust azonosít: Az offenzív típus középpontjában a méretgazdaságossági előnyök (a régió piacaihoz való hozzáférés), a befogadás előnyei (nyersanyagokhoz való hozzáférés) és a diffúziós előnyök (a hegemon eszméinek terjesztése) megvalósítása áll. A kooperatív hegemonia defenzív típusa ezzel szemben elsősorban a rendszer stabilizálására törekszik. Hurrell (2004: xxv-xxvi) a normák és értékek hegemon diffúziójának három modelljét azonosítja: A "progresszív behálózás" (amelyet a liberalizmus fejlesztett ki), amely az utánzás, a tanulás és a normatív meggyőzésen alapul; a "hegemon ráerőltetés" (amelyet a neorealizmus és a neodependencia-elméletek fejlesztettek ki), amely a kényszerítésen és - ahogy a neve is mondja - a ráerőltetésen alapul; és a "kényszerítő szocializáció", egy köztes modell, amely a kényszer és a konszenzust

és az a szándék, hogy egyoldalúan cselekedjenek, és egyfajta dominanciát alakítsanak ki az alárendelt államok felett. A másodlagos államokat szankciókkal, fenyegetésekkel, politikai nyomással és kisebb mértékben ösztönzéssel kényszerítik a gyakorlatuk megváltoztatására. Erre utal Ikenberry és Kupchan (1990b: 56) a "kényszerítés" modelljében és Pedersen (2002:682) az "egyoldalú hegemonia" modelljében, valamint a legtöbb realista beszámoló is. Egy másik elem, amelyet a legtöbb szerző nem említ explicit módon, de amely beleillik ebbe a fajta hegemon stratégiaiba, a politikai nyomásgyakorlás vagy a diplomáciai és politikai szankciók (a tiltakozó jegyzékektől kezdve az állami látogatások elhalasztásán vagy lemondásán át a diplomáciai kapcsolatok felfüggesztéséig) alkalmazása az alárendelt államokra, hogy rávegye őket arra, hogy illeszkedjenek a hegemon hierarchikus rendfelfogásához. A nyomásgyakorlás egy sajátos formáját jelentik a "kirekesztéssel való fenyegetések" (Pedersen 1999: 91), például a bevett nemzetközi (vagy ebben az esetben regionális) intézményekben. Ez különösen "alrendszeri rendszerek" (ibid.) kialakításán (vagy kialakításával való fenyegetésén) keresztül valósul meg, amelyekből az alárendelt államok kizárását kockáztatják, ha nem tesznek eleget a hegemon kívánalmainak: "Az ilyen fenyegetéssel szembesülő tagok azzal az árral szembesülnek, hogy nem tudják befolyásolni az alárendelt csoport jövőbeli döntéseit, feltéve, hogy a fenyegetés hiteles" (ibid.).

A kemény hegemonok által kiszabott szankciók nagyrészt gazdasági jellegűek, például a hegemon piacára való bejutás megtagadása (Ikenberry/Kupchan 1990a: 287); a kereskedelmi megállapodások visszavonása; vagy a külföldi segélyek csökkentése, megszakítása vagy megszüntetése. A pénzügyi szankciók és az utazási korlátozások szintén lehetséges eszközök a kemény hegemonia gyakorlásában, csakúgy, mint a katonai intézkedések, amennyiben nem járnak a hatalommal való fenyegetéssel, például fegyverembargóval vagy a katonai segítségnyújtás vagy együttműködés megszakításával. Ha a domináns állam kemény hegemon stratégiát követ, akkor a szubordináták engedelmes viselkedése főként abból ered, hogy "a másodlagos államok racionális számításokat végeznek a meg nem felelhető várható költségeiről" (ibid.). Ez azt jelenti, hogy normatív orientációjukban nem következik be valódi változás. Ezért a hegemon által támogatott normák és értékek elfogadásán alapuló valódi legitimitáció helyett a kemény hegemoniában olyasvalamivel találkozunk, amit "ál-legitimitációnak" nevezhetünk: az alárendelt államok megváltoztatják viselkedésüket, de anélkül, hogy internalizálnák a hegemon által támogatott értékeket.

A "köztes hegemonia" középpontjában az alárendelt államok anyagi előnyökkel és jutalmakkal való ellátása áll (ahogyan azt a hegemon stabilitásemélet is sugallja) annak érdekében, hogy azok nyugalomba kerüljenek. Továbbá a normák és értékek bizonyos mértékig közösek a hegemon és az alárendelt államok között. Ebben az esetben a hegemon is szűk nemzeti érdekeit és saját céljait követi, és hangsúlyozza az alárendeltekkel közös érdekek és célok meglétét is. A köztes hegemoniában azonban a retorikai elkötelezettség és a tényleges viselkedés közötti eltérés kevésbé kirívó, mint a kemény hegemoniában, mivel a hegemon lemond a fenyegetések és szankciók alkalmazásáról. A hegemon állam által nyújtott mellékfizetések főként gazdasági jellegűek: a kereskedelem megkönnyítése és a

a fejlesztési segélyek - különösen erős hegemon befolyással a kötött segélyek vagy a feltételekhez kötött segélyek esetében). Ahogy azonban Pedersen (1999: 91) hangsúlyozza, a mellékfizetések intézményi hatalommegosztás formájában is megjelenhetnek. A katonai támogatás az engedelmes viselkedés jutalmaként vagy ösztönzőjeként is szerepet játszhat (Ikenberry/Kupchan 1990a: 287). A hegemon stratégiának ez a formája azon alapul, amit Knorr (1975: 7) a hatalom formáinak megkülönböztetésében "jutalomhatalomként" határoz meg: "Ez olyan befolyás, amely azon alapul, hogy A valamilyen célkielégítést ígér B-nek azzal a *feltétellel*, hogy B valami értéket szolgáltat A számára". A köztes hegemoniastatégiákban alkalmazott eszközök egyike tehát a megvesztegetés, amely megfelel az "előre kifizetett jutalomnak" (ibid.).

A köztes hegemoniában is az alárendelt államok engedelmissége racionális költség-haszon számításokból fakad. A közös értékek bizonyos fokú megléte és a fenyegetettség hiánya az alárendelt államok számára elfogadhatóbbá teszi a köztes hegemon stratégiát, mint a "kemény" stratégiát. Ahogyan Knorr (ibid.: 8) is rámutat, "az ígéreteket általában kevésbé barátságosnak tekintik, mint a fenyegetéseket, mint a kapcsolatok manipulálásának módját. B kevésbé érzi magát kiszolgáltatottnak, és kevésbé valószínű, hogy szembeszáll a befolyásolási kísérlettel. Valami értékeset kap, még akkor is, ha valami értékeset veszít is". Emiatt beszélhetünk az in- termi hegemonia "részleges legitimációjáról".

A "puha hegemonia" olyan stratégiát jelöl, amely erősen hasonlít a vezetésre. A vezetéssel ellentétben azonban a hegemon céljai és érdekei továbbra is előtérben állnak.¹² Ez a fajta hegemon stratégia azon alapul, hogy a hegemon igyekszik módosítani és átformálni az alárendelt államok normáit és értékeit, ahogyan azt Ikenberry és Kupchan (1990b: 57) a "normatív meggyőzés" modelljében bemutatja:

A hegemon szankciók, ösztönzés vagy manipuláció nélkül képes megváltoztatni a másodlagos elitek normatív orientációját és gyakorlatát. A hegemon inkább a szocializáció és az ideológiai meggyőzés folyamatában vesz részt, amelyben a legitimitás a domináns elitből a másodlagos elitbe kerülő normák és értékek ozmózisán keresztül jön létre. (ibid.)

A komplex szocializációs folyamat az alárendelt állam nemzeti érdekeinek a hegemon normatív rendje szerinti újradefiniálásához és a hegemon értékeinek és elveinek megfelelő politikájának átalakulásához is vezet (uo.). A normatív meggyőzés ideológiai meggyőzésen és transznacionális tanuláson keresztül történő hatékony megvalósításának lehetséges instrukcióiként Ikenberry és Kupchan (1990a: 290) a másodlagos államok elitjeivel való kapcsolatfelvétel különböző fajtáit említi, például. diplomáciai csatornákon, kulturális ex-váltáson és külföldi diákokon keresztül.

¹² Ebben az esetben nem követem Knorr-t (1975: 24), aki szerint "a nem kényszerítő befolyás, bármilyen egyoldalú is, vezetést hozhat, de hegemon fölényt nem". Mivel amit én a vezetés kiemelkedő jellemzőjeként azonosítottam, az a közös érdekek és célok követése (szemben a hegemonia "egyoldalúságával"), úgy vélem, hogy az egyoldalú, nem kényszerítő jellegű befolyást a hegemonia alá kell sorolni, és ezzel el kell ismerni a hegemonia kooperatív, "puha" formájának létezését. Könyvében később maga Knorr (ibid.: 24) is hangsúlyozza, hogy a vezetés lényegi jellemzői a nem kényszerítő befolyás és a "kölcsonös előnyök

A puha hegemoniában az alárendelt államok engedelmissége nem haszonelvű számításokból fakad, hanem inkább a normák és értékek konvergenciájának eredménye. Ezért a puha hegemonia a hegemon stratégia egyetlen olyan formája, amely teljes legitimitációt kaphat az alárendelt államoktól (Ikenberry/Kupchan 1990b: 57).

A hegemonia fent vázolt három formája ugyanannak a fogalomnak a különböző specifikációiként fogható fel. A hegemon stratégia egyik formájából a másikba való átmenet lehetséges, ha nem is valószínű. Valójában, ahogyan Ikenberry és Kupchan (1990a: 290-292; 1990b: 57-58, 65-68) hangsúlyozta, a normák és értékek kivetítése (puha hegemon stratégia) követhet egy kényszerítő pillanatot (kemény hegemon stratégia) vagy anyagi ösztönzők nyújtását (közvetítő hegemon stratégia vagy, az ő terminológiájukban, "külső" vagy "pozitív" ösztönzés). A szerzők szerint a politikai kényszer és a nyomásgyakorlás különböző formái egyfajta "első szakaszt" jelentenek a nemzetközi hegemonia kialakulásának és legitimitációjának folyamatában: a hegemon először az alárendelt államokat kényszeríti politikájuk megváltoztatására, majd később, fokozatosan, az alárendelt államok el- itjei átveszik a hegemon normáit és értékeit. Ezt nevezik a szerzők "a meggyőződéseket megelőző tetteknek" (ibid.: 58). A hegemon állam végső célja egy elfogadott, vitathatatlan és legitimitált, hierarchikus aszimmetriákat rögzítő nemzetközi rend kialakítása, hiszen egy ilyen rendet sokkal "olcsóbban" lehet irányítani, mert nincs szükség erőszak alkalmazására vagy mellékfizetésekre. Egy ilyen vitathatatlan rend elérése azonban először is "keményebb" stratégiák alkalmazását teheti szükségessé. A hegemon céljának végső elérése, normáinak és stratégiáinak sikeres elterjedése azonban itt csak másodlagos jelentőségű. E tanulmány tárgya az a stratégia, amelyet a hegemon állam e végső cél elérése érdekében alkalmaz. Valószínűleg a legtöbb esetben az alárendelt államok teljes beletörődését soha nem sikerül elérni. A szocializációs folyamatok mindenesetre nagyon hosszadalmasak és nehezen megfigyelhetőek, részben azért, mert még folyamatban vannak. Ha azonban csak a domináns hatalom stratégiájára összpontosítunk, az első lépés annak kiderítése, hogy ez az állam olyan nemzetközi (vagy jelen esetben regionális) rend kialakítására törekszik-e, amely lehetővé teszi számára, hogy céljait erőszak alkalmazása (hegemonia) nélkül valósítsa meg. A második lépés ezután az e rend létrehozásához preferált eszközök azonosítása lenne, vagyis annak felderítése, hogy a hegemon "kemény", "köztes" vagy "puha" hegemon stratégiát választott.¹³

2.3 Vezetés

A birodalomhoz és - nagyobb mértékben - a hegemoniához hasonlóan a vezetés is ellentmondásos fogalom az IR-elméletben. Különösen zavaró a hegemonia és a vezetés olykor differenciálatlan használata, amely főként a hegemon stabilitás elméletéből és annak as-

¹³ Természetesen a hegemonia e három formája közötti különbségtétel csak ideális, tipikus és bizonytalan: a valóságban a domináns államok valószínűleg valahol a fent vázolt három típus között elhelyezkedő stratégiákat követnek. Ami tehát az elemzés szempontjából releváns lesz, az a kényszerítő/fenyegető,

hogy csak egy "hegemón", a domináns erőforrásokkal rendelkező állam képes a közjavak biztosításával vezető pozíciót betölteni.¹⁴

Ebben a tanulmányban amellet érvelek, hogy alapvető különbség van a hegemónia és a vezér között, amely a domináns állam által követett célokban rejlik: míg a hegemón saját egoista céljait kívánja megvalósítani azáltal, hogy azokat az alárendelt államok céljaival közösnek tünteti fel, a vezér az államok egy csoportját irányítja - "vezeti" - annak érdekében, hogy megvalósítsa vagy megkönnyítse közös céljaik megvalósítását.

A vezetés jelentésének jobb megértéséhez hasznosak a szociálpszichológia és a politikatudomány elméletei, azok a területek, amelyeken a vezetés tanulmányozása kezdődött.¹⁵ Míg a korai tanulmányok a nagy közéleti személyiségek jellemvonásainak és tulajdonságainak azonosításával foglalkoztak, addig az 1960-as évektől kezdve a különböző elméletek, amelyek célja az volt, hogy a vezetők számára hasznos eszközöket nyújtsanak vezetői stílusuk javításához, a vezető és a követők közötti kapcsolattal kezdtek foglalkozni (Northouse 1997: 32-73). A "szituációs megközelítés" például azt tanulmányozta, hogy a vezetőknek milyen módon kell a különböző helyzetekhez igazítaniuk vezetői stílusukat, hogy felismerjék beosztottaik igényeit és együttműködjenek velük. Burns (1978) munkája alapján az 1980-as években a vezetők azon képessége, hogy befolyásolni tudják követőiket, a tanulmányok központi tárgyává vált, ezzel azt sugallva, hogy a vezetés kizárja a hatalom gyakorlását és a kényszerítést, mivel nagy jelentőséget tulajdonítanak a követők igényeinek (Northouse 1997: 130-158). A vezetéset ezért "transzformációs" vezetésként fogalmazták meg: a vezetők képesek al- terálni a követők motívumait és preferenciáit, de cserébe ők maguk is befolyásolhatók. Ezért a vezető és a követők "közös ügyön osztoznak" (Goethals/Sorenson/Burns 2004: 870). Northouse (ibid.: 3) a következőképpen foglalta össze a szociálpszichológiai vezetéselméletek egész sorának kiemelkedő szempontjait: "(a) a vezetés egy folyamat, (b) a vezetés magában foglalja a befolyásolást, (c) a vezetés csoportkontextusban történik, és (d) a vezetés magában foglalja a cél elérését". Ezekből a pontokból a következő definíciót vezetjük le: "A vezetés olyan folyamat, amelynek során egy egyén befolyásolja az egyének egy csoportját egy közös cél elérése érdekében" (ibid.). E rövid kitérő célja annak kiemelése, hogy a nemzetközi kapcsolatok tudományágán kívüli különböző elméletek a vezetéset a vezető és a követők közötti, közös célokra alapuló interakcióként fogalmazták meg. Ez a felfogás gyökeresen eltér a hegemón stabilitás elméletének materialista feltevéseitől, amely a vezetéset a közjavak biztosításával azonosítja, valamint a kölcsönös nyereségek és előnyök szerepét a vezetés gyakorlásában kiemelő "tranzakciós" beszámolóktól. Knorr (1975: 24-25) szerint például a nemzetközi kapcsolatokban a vezetés alapvető jellemzőit a kényszer hiánya és a kölcsönös előnyök áramlása jelenti: "az egyik szereplő feltétel nélkül, kikötött fizetés nélkül ad valami értéket a másiknak, most vagy később" (ibid.: 311). Találó példa erre a vámszövetség létrehozásának esete, "a létrehozástól kezdve a

¹⁴ A hegemón stabilitás elméletének ezen aspektusának kritikáját lásd Wiener (1995b).

¹⁵ E korai szakirodalom áttekintését lásd Paige (1977: különösen a 3. fejezet); Stogdill (1974); Goethals/Sorenson/Burns (2004); és Northouse (1997).

amelyből minden résztvevő profitálna - nem az egyik a másiktól, hanem mindannyian az újonnan létrehozott értékek - ebben az esetben gazdasági jellegűek - megosztásából" (ibid.). Vagy az az eset, amikor "A sikeres közvetítő szerepet játszik abban, hogy a B és C közötti konfliktus olyan végkifejletre jusson, amely mindkettőjük számára elfogadható, és jobb, mint a folyamatos konfliktus" (ibid.). E nézőpont szerint, ahogy Young (1991: 285) az intézményi alkudozásról szóló cikkében megfogalmazta, "a vezetés [...] az egyének azon cselekedeteire utal, akik igyekeznek megoldani vagy megkerülni azokat a kollektív cselekvési problémákat, amelyek az intézményi alkufolyamatban a közös nyereségek megszerzésére törekvő felek erőfeszítéseit sújtják".

A tranzakciós megközelítés, amely az előnyök cseréjére összpontosít, fontos lehet a vezetés szempontjából, de egy lépéssel tovább kell mennünk, és úgy kell felfognunk a vezetést, mint amelyet a közös célok követése, és ezért a vezető és a követők közötti érdekközösség jellemez.¹⁶ A vezetésnek ezt a szociálpszichológiai elméletek által kidolgozott vonását az IR területén néhány szerző átvette. Az IR-rel foglalkozó tudósok számára azonban nehezen elképzelhető - és nem csak a realisták számára - az az elképzelés, hogy egy vezető nem kizárólag a saját nemzeti érdekeinek követése érdekében cselekszik, hanem inkább egy államcsoportot segít a közös célok elérésében. Ráadásul az IR-ben az a tendencia, hogy figyelmen kívül hagyják a vezető és a követők közötti érdekek és célok közössége lehetőségét, azzal függ össze, hogy a legtöbb elemzés a vezetőre összpontosít, és ezáltal figyelmen kívül hagyja a követők érdekeit és motivációit. Ahogy Cooper, Higgott és Nossal (1991) kimutatták, a követés dinamikájának figyelmen kívül hagyása félrevezető lehet. Így az USA nem gyakorolt "valódi" vezető szerepet a második öbölháborúban, még ha szövetségesei látszólag "követték is", mert hiányoztak a közös érdekek és célok (ibid.: 399). "Ahhoz ugyanis, hogy a vezetés konkrét értelmet nyerjen, a vezetőnek követőkre van szüksége, olyanokra, akik hajlandók bevenni a kollektív célok széleskörű vízióját, amelyet egy olyan vezető fogalmaz meg, akiben a legitimitás és a bizalom egyaránt megvan" (ibid.: 408).¹⁷

Ahogy Wiener (1995a) hangsúlyozza, a nemzetközi vezetést viselkedési szempontból kell vizsgálni, függetlenül attól, hogy a vezető rendelkezik-e anyagi hatalmi erőforrásokkal. Általánosabban fogalmazva, megerősíthetjük, hogy a vezetés nem jelenti a vezető hatalomgyakorlását, mivel a követők részvétele önkéntes és saját érdekükben történik. Az ösztönzők vagy mellékfizetések nyújtása nem releváns a vezetés megértése szempontjából. Éppen ellenkezőleg, a vezetés magában foglalja, hogy "a vezetők arra készítetik a követőket, hogy bizonyos célok érdekében cselekedjenek, amelyek mind a vezető, mind a követők értekeit és motivációit - a vágyakat és a szükségleteket, a törekvéseket és az elvárásokat - képviselik" (Burns 1978: 19).

---

¹⁶ A "tranzakciós" és "transzformációs" vezetés közötti különbségtételről lásd Goethals/ Sorenson/ Burns (2004:870). A vezetők és a követők közötti nyereségek közös voltára való összpontosítás félrevezető lehet a vezetés meghatározásakor: valójában egy köztes vagy puha hegemonia stratégiát követő állam is szerezhet közös nyereséget az alárendeltjeivel. Amint azt a hegemon stabilitás elmélete mondja, az alárendelt államok kihasználják a hegemon által biztosított kollektív javakat - és még többet nyernek, mint maga a hegemon, mivel ingyenélőként viselkednek. Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy önként követik a vezetőt a

¹⁷ A kis regionális államoknak a domináns államok hatalmára adott válaszaikról (regionális és globális szinten egyaránt) lásd Acharya (2007: 642-650) érdekes elemzését.

Hogyan történik tehát a nemzetközi vezetés? A vonatkozó szakirodalom alapján azt állítom, hogy kétféle vezetés létezik, attól függően, hogy ki kezdeményezi a vezetői kapcsolatot. Ebben az esetben is hasznosak Ikenberry és Kupchan (1990b: 55-58) "hegemón" rendre vonatkozó modelljei. Egyrészt a fent bemutatott "normatív meggyőzés" modellben a "hegemón" (ebben az esetben a vezető) "a szocializáció és az ideológiai meggyőzés folyamatába bocsátkozik, amelyben a legitimitás a domináns elitből a másodlagos elitbe kerülő normák és értékek ozmózisán keresztül jön létre" (ibid.: 57). Másrészt a szerzők két olyan legitimációs modellt dolgoznak ki, amelyek a követők önkéntes részvételén alapulnak: Az első, amelyet "endogén tanulásnak" neveznek, a különböző államokban a véletlen egybeesés vagy a strukturális körülményekre adott közös reakció következtében kialakuló azonos normák és értékek kialakulásán alapul.¹⁸ A második, az "emulációs" modell arra összpontosít, hogy a követők átveszik a domináns állam normáit és politikáját, és ezzel igyekeznek utánozni annak sikerét, de anélkül, hogy a vezető megpróbálná befolyásolni normatív orientációikat vagy politikájukat.

2.3.1 Vezető által kezdeményezett vezetés

A nemzetközi vezetés kialakításának első lehetséges módja a vezető kezdeményezéséből ered. Ebben az esetben a vezető stratégiája azon alapul, hogy részt vesz egy szocializációs folyamatban, amelynek célja a közös normák és értékek kialakítása és az "igazi" követés generálása.

A vezetőnek konzultálnia, magyarázkodnia, meggyőznie, sőt, esetenként hízelegnie is kell. Mivel azonban a követés során a követők saját érdekeiket összefonják a vezető érdekeivel, akiben megbíznak és bíznak, ezek a követők valószínűleg nem egyszerűen engedelmesskednek a vezetőnek, hanem szívesen követik a vezetőt. (Cooper/Higgott/Nossal 1991: 398)

Ez a modell megfelel az Ikenberry és Kupchan által felvázolt "normatív meggyőzési" folyamatnak. A különbség a vezető által kezdeményezett vezetés és a hegemón normatív meggyőzés között a fentiekben meghatározottak szerint a kitűzött célokban rejlik: a puha hegemonia esetében a hegemón saját érdekeinek és céljainak megvalósítása érdekében saját normáit és értékeit népszerűsíti, míg a vezetés esetében a kitűzött célok kollektívak. Az is lehetséges, hogy a vezető által kezdeményezett szocializációs folyamat tudatosítja a követőkben a csoportérdekeiket vagy a vezető állammal fennálló érdekközösséget. Ebben az összefüggésben azt feltételezem, hogy a puha hegemonia és a vezetés egy folyamatos folyamat különböző stratégiáit képviselheti: a hegemón saját céljainak megvalósítása érdekében szocializációs folyamatot kezdeményez, de egy második szakaszban a normáinak és értékeinek az alárendelt államok általi átvétele a célok és érdekek közössége felé vezet, és ezáltal az alárendeltek közül követőkkel válnak. Ez az a pont, amikor

¹⁸ Az endogén "tanulás" helyett azonban endogén "alkalmazkodásról" kellene beszélnünk. A tanulás aktív, tudatos folyamatot feltételez, míg ebben az esetben egy szinte automatikus és tudattalan újbóli cselekvésről van szó egy adott helyzethez vagy kontextushoz.

pont, hogy a stratégia dinamikus és interaktív jellege megjelenik, amely azon a feltételezésen alapul, hogy "az államok tanulhatnak, és a folyamat során az ok-okozati elképzeléseket és az elvi meggyőződéseket beépíthetik a felülvizsgált állami stratégiákba" (Pedersen 2002: 683).

2.3.2 Követők által kezdeményezett vezetés

A második típusú vezetői kapcsolat a kisebb államok kezdeményezéséből ered, amelyeknek vezetőre van szükségük közös céljaik elérése érdekében. Ez a szempont, amely az IR elméletben erősen neglected, a vezetés "alulról felfelé" történő szemléletének logikus következményeként vezethető le, amely nem csak a vezetőre koncentrál, hanem az elemzések középpontjába helyezi a népet is. Az államok egy csoportja lehet túl heterogén vagy egyszerűen túl gyenge ahhoz, hogy elérjen egy közös célt - és ezért vezetőre van szüksége ahhoz, hogy cselekvőképessé váljon. Ez - Tucker (1981: 15-18) politikai vezetéssel kapcsolatos elméleteit követve - két különböző helyzetben fordulhat elő: válsághelyzetekben, pontosabban, ha a csoportot kívülről fenyegetik, és a nemzetközi kapcsolatok "mindennapi ügyei" során.

Az első esetben a vezető "irányító" funkciót vállalva segíti a csoportot a közös cél elérésében, azaz a védekezésben vagy a válsághelyzetre való reagálásban. A követők a vezető államtól kérnek segítséget vagy legalábbis koordinációs támogatást: "A vezető az, aki irányt ad a kollektíva tevékenységének" (ibid.: 15).

A második esetben a vezetőt a követők arra készítetik, hogy "vezetői" funkciót töltsön be, és segítse őket "a cselekvés szervezésében" (Wiener 1995a: 223), hogy elérjék céljaikat. Ez azt jelenti, hogy a vezető és a követők által alkotott államcsoport között már léteznek közös normák és értékek, és különösen közös célok - ez az Ikenberry és Kupchan fentebb ismertetett "endogén tanulás" modelljében felvázolt szempont. A vezetőnek tehát nem kell szocializációs folyamatot indítania, hanem csak a csoport érdekeit kell összefognia, és "elvezetnie" követőit azok megvalósítása felé.

A vezetés kezdeményezőjétől függetlenül, minden esetben megerősíthetjük (és ez azon kevés pontok egyike, amelyben a legtöbb vezetéselmélet egyetért: pl. Wiener 1995a: 225-226; Cooper/Higgott/ Nossal 1991: 398; Rapkin 1990a: 196), hogy a nemzetközi vezetés mindig legitimált. Ennek oka a célok közössége, valamint a vezető és a követők közötti normák és értékek konvergenciája: "a követők a vezetőt legitimnek tekintik arra, hogy a nevükben döntéseket hozzon" (Cooper/Higgott/Nossal 1991: 398). A valóban "jóindulatú" vezetői stratégiák létezésének feltételezésével nem áll szándékomban azt feltételezni, hogy az államok teljesen al- truisztikusan vagy saját érdekeik ellenében cselekszenek. Ez egyszerűen nem képzelhető el. Azt sem állítom, hogy a fent vázolt vezetési stratégiák és kapcsolatok fajtája gyakori a nemzetközi kapcsolatok empirikus valóságában. A közös célok követése azonban nem annyira szokatlan, legalábbis bizonyos politikai területeken; ezért a vezetés bevonását a domináns államok ideális-típusos stratégiáiról szóló vitába megfelelőnek és hasznosnak tartom.

3 Áttekintés és záró megjegyzések

A dolgozat célja az volt, hogy tisztázza a birodalom, a hegemónia és a vezető szerep fogalmának jelentését, mint hasznos fogalmakat az olyan államok által alkalmazott lehetséges stratégiák tanulmányozásához, amelyek egy bizonyos nemzetközi kontextusban egyértelműen dominánsak. Az 1. táblázat összefoglalja az elméletvezérelt megkülönböztetésből származó megállapításokat több relevánsnak ítélt dimenzió szerint.

1. táblázat: A birodalom, a hegemónia és a vezetés fő jellemzői

	Empire	Hegemónia			Vezetés	
		Kemény	Középszintű	Puha	Leaderkezdeményezett	Követőkezdeményezett
Rövid meghatározás	Katonai beavatkozás alkalmazásán vagy fenyegetésén alapuló uralmi rendszer	Rend létrehozása a hegemón céljainak megvalósítására kényszerítésével, de a kényszerítés igénybevétele nélkül. katonai erő	A hegemón céljainak megvalósítására vonatkozó rend kialakítása anyagi juttatások biztosításával.	A hegemón céljainak megvalósítására irányuló rend kialakítása normatív meggyőzés és szocializáció révén.	A vezető által elindított, a vezető által kezdeményezett szakosodási folyamaton keresztül történő közös célok követése.	Az al-kész meglévő közös célok követése a vezetőre ruházott irányelv vagy vezetői funkció
Vége	Egoista	Egoista	Egoista	Egoista	Közös	Közös
Jelentések	Katonai beavatkozás, beavatkozással való fenyegetés	Szankciók, fenyegetések, politikai nyomásgyakorlás	Anyagi előnyök/előnyök: ökonomikus mellékfizetések, katonai támogatás.	Normatív meggyőzés, szocializáció (pl. diplomatikusan csatornákon keresztül, kulturális ex-változás, tanulói és hallgatói cserék)	Normatív perszasion, szocializáció folyamata	Irányító vagy vezetői funkció elfogadása
Önképviselés	Agresszív, fenyegető, lenyűgöző al-felszentelés	Együttműködés	Együttműködés	Együttműködés	Együttműködés	Együttműködés
Eltérés a saját képviselés és a tényleges viselkedés	Alacsony	Magas	Középső	Alacsony	Alacsony	Alacsony
Legitimáció	Nincs legitimáció	Pseudo-legitimáció	Részleges legitimáció	Legitimáció	Legitimáció	Legitimáció
Az alárendelt államok stratégiái	Ellenállás vagy alárendeltség	A megfelelés a nem teljesítés költségeire vonatkozó racionális számítások alapján. megfelelés	Megfelelés a racionális költség-haszon számításokon alapuló megfelelés	A normák és értékek alapján alapuló megfelelés	Hajlandó követés	A vezetés kezdeményezése fenyegetésre/kriszra adott reakcióként vagy hiány miatt. koordináció
Az alárendelt államok normatív orientációjának változása a következők miatt az uralkodó állam politikája	Nem	Nem	Nem	Igen	Igen	(Nem)

Ezen a ponton néhány záró megjegyzést kell tenni. A birodalom, a hegemonia és a vezetés jellemzői közötti különbségtétel a fentiekben vázoltak szerint eszmei-típusos. Ez azt jelenti, hogy valószínűleg csak ritkán követ egy állam "tisztá" imperialista, kemény/középső/lágy hegemon vagy vezető stratégiát. A birodalmat, a hegemoniát és a vezetését úgy kell felfogni, mint egy kontinuum pontjait, amely a legkeményebb és legkényszerítőbb elképzelhető stratégiától, a birodalomtól a legkooperatívabbig, a vezetésig terjed. A legtöbb esetben, feltételezem, a határ-

a stratégiák közötti határok elmosódnak. Ez különösen fontos a hegemónia három különböző formája esetében, mivel a hegemon regionális hatalmak valószínűleg a matematikai és ideológiai ösztönzők *kombinációját* fogják alkalmazni az érdekeiknek leginkább megfelelő normák, értékek és rendfelfogások terjesztése érdekében. Az ebben a tanulmányban kidolgozott heurisztikus eszközöknek ezért az elemzéshez iránymutatásként kell szolgálniuk, de az empirikus kutatások során valószínűleg azokat a helyzeteket fogják azonosítani, amelyekben a stratégiai orientáció egy adott formája *érvényesül*. Továbbá, mivel a stratégia dinamikus és tanulási folyamatoknak van kitéve (Pedersen 2002: 683), feltételezem, hogy a regionális hatalmak idővel módosíthatják stratégiájukat, például a kemény hegemon stratégiáról áttérve a köztes hegemon stratégiára, vagy a puha hegemon stratégiáról a vezető stratégiára, válaszul az alárendelt államok megváltozott reakcióira, az állami prioritásokat újradefiniáló belpolitikai tényezőkre, vagy a külső környezetből, például a globális hatalmaktól eredő nyomásra.

A regionális hatalmak stratégiáinak ezen elméleti alapú azonosításából származó felismerések alapján a további kutatásokat a kidolgozott kategóriák operacionalizálásának, valamint az empirikus elemzéshez szükséges megfelelő módszertani eszközök kiválasztásának kell szentelni.

További érdekes kérdések, amelyekkel e koncepcionális keretet kiindulópontként használva foglalkozni lehetne, egyrészt a felvázolt stratégiák alkalmazhatósága a különböző politikai területeken - mivel például a legnehezebb stratégiák valószínűleg nem alkalmazhatók olyan területeken, mint a gazdaságpolitika -, másrészt pedig az, hogy a külső hatalmak beavatkozása a regionális ügyekbe hogyan korlátozza a regionális hatalmak rendelkezésére álló stratégiai lehetőségeket.

Bibliográfia

- Acharya, Amitav (2007): In: The emerging regional architecture of world politics: World Politics 59, pp. 629-652.
- Alden, Chris / Vieira, Marco Antonio (2005): A Dél új diplomáciája: Dél-Afrika, Brazília, India és a trilateralizmus, in: (7), pp. 1077-1095.
- Burns, James MacGregor (1978): Vezetés. New York, N.Y.: Harper & Row.
- Bussmann, Margit / Oneal, John R. (2007): Do Hegemons Distribute Private Goods? A Test of Power-Transition Theory, in: A Power-Transition Theory: Journal of Conflict Resolution 51 (1), pp. 88-111.
- Buzan, Barry / Waever, Ole (2003): Wever: Régiók és hatalmak: The Structure of International Security. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chomsky, Noam (2003): Hegemónia vagy túlélés: Amerika globális dominanciára való törekvése. London: Hamilton.
- Cooper, Andrew Fenton / Higgott, Richard A. / Nossal, Kim Richard (1991): Bound to Follow? Leadership and Followership in the Gulf Conflict (Vezetés és követés az Öböl-konfliktusban), in: Political Science Quarterly 106 (3), pp. 391-410.
- Cox, Robert W. (1983): Gramsci, hegemónia és nemzetközi kapcsolatok: An Essay in Method, in: Millennium: Journal of International Studies 12 (2), pp. 162-174.
- Cox, Robert W. (1996a): Befolyások és elkötelezettségek, in: Cox, Robert W./ Sinclair, Timothy J. (szerk.): Cox, Robert W./ Sinclair, Timothy J. (szerk.): A világrend megközelítései. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 19-38.
- Cox, Robert W. (1996b): (1977), in: Munka és hegemónia (1977): Cox, Robert W. / Sinclair, Timothy J. (szerk.): Cox, Robert W. / Sinclair, Timothy J. (szerk.): A világrend megközelítései. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 420-470.
- Cox, Robert W. (1996c): Cox: Labor and hegemony: a reply (1980), in: Cox, Robert W. / Sinclair, Timothy J. (szerk.): Cox, Robert W. / Sinclair, Timothy J. (szerk.): A világrend megközelítései. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 471-493.
- Cronin, Bruce (2001): A hegemónia paradoxona: Amerika kétértelmű kapcsolata az Egyesült Nemzetek Szervezetével, in: European Journal of International Relations 7 (1), pp. 103-130.
- Decker, Claudia / Mildner, Stormy (2005): Die neue Macht der Entwicklungsländer. Globális ambíciók - regionális felelősség, in: Internationale Politik März 2005, pp. 17-25.
- Doyle, Michael W. (1986): Doyle Doyle: Birodalmak. Ithaca, N.Y./London: Cornell University Press.
- Erdmann, Gero (2007): In: Südafrika - afrikai Hegemon oder Zivilmacht? GIGA Focus No. 2.
- Fawcett, Louise / Hurrell, Andrew (szerk.) (1995): A regionalizmus a világpolitikában: Regional Organization and International Order. Oxford: Oxford University Press.
- Ferguson, Niall (2004): Colossus: The Price of America's Empire. New York, New York, New York: A világháború és az amerikai világhatalom, New York, N.Y.: The Penguin Press.
- Flemes, Daniel (2007): A regionális hatalom konceptualizálása a nemzetközi kapcsolatokban:

Lessons from the South African Case, GIGA 53. sz. munkadokumentum.

Fuller, Graham E. / Arquilla, John (1996): A regionális hatalmak megoldhatatlan problémája, in:
The Intractable Problem of Regional Powers: Or- bis 40 (4), pp. 609-621.

- Gilpin, Robert (1981): *Gilpin: War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goethals, George R. / Sorenson, Georgia J. / Burns, MacGregor James (szerk.) (2004): *Encyclopedia of Leadership*. Thousand Oaks, Calif./London /New Delhi: Sage.
- Gramsci, Antonio (1975): *Quaderni del carcere*. 4 vol. Torino: Einaudi.
- Gratius, Susanne (2004): *Gratius Gratius: Die Außenpolitik der Regierung Lula: Brasiliens Aufstieg von einer diskreten Regional- zu einer kooperativen Führungsmacht*, SWP-Studie S7. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Graumann, Carl F. (1986): *Graumann, Graumann: A vezetés változó felfogása: Bevezetés*, in: Graumann, Carl F. / Moscovici, Serge (szerk.): *Graumann, Carl F. / Moscovici, Serge (szerk.): New York, N.Y./ Berlin/Heidelberg/Tokió: Changing Conceptions of Leadership (A vezetés változó koncepciói)*: Springer, pp. 1-10.
- Habermas, Jürgen (1973): *Habermas: Legitimációs problémák a spätkapitalizmusban*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hardt, Michael / Negri, Antonio (2000): *Negri: Empire*. Cambridge, Mass. / London: Harvard University Press.
- Hettne, Björn (2003): In: *The New Regionalism Revisited: The New Regionalism Revisited: Söderbaum, Fredrik / Shaw, Timothy M. (szerk.): Theories of New Regionalism*. Houndmills: Palgrave, pp. 22-42.
- Higgott, Richard A. / Cooper, Andrew Fenton (1990): *A középhatalmi vezetés és koalícióépítés: Ausztrália, a Cairns-csoport és az uruguayi kereskedelmi tárgyalások fordulója*, in: *International Organization* 44 (4), pp. 589-632.
- Hurrell, Andrew (1992): *Hurrell: Brazília mint regionális nagyhatalom: tanulmány az ambivalenciáról*, in: *Brazília mint regionális nagyhatalom: tanulmány az ambivalenciáról: Neumann, Iver B. (szerk.): Regionális nagyhatalmak a nemzetközi politikában*. Basingstoke: St. Martin's Press, pp. 16-48.
- Hurrell, Andrew (1995): *Hurrell: A regionalizmus elméleti perspektívában*, in: Fawcett, Louise / Hurrell, Andrew (szerk.): *Regionalizmus: a regionalizmus egy nézőpontban: Fawcett, Louise / Hurrell, Andrew (szerk.): Regionalism in World Politics: Regionális szervezetek és nemzetközi rend*. Oxford: Oxford University Press, pp. 37-73.
- Hurrell, Andrew (2000): *Hurrell: Néhány gondolat a közvetítő hatalmak szerepéről a nemzetközi intézményekben*, in: *Woodrow Wilson International Center for Scholars-Latin American Program (szerk.): Paths to Power: Working Paper No. 244.*, pp. 1-10.
- Hurrell, Andrew (2004): *Hegemony and Regional Governance in the Americas*, *Global Law Working Paper No. 05*.
- Hurrell, Andrew (2005): In: *Pax Americana vagy a bizonytalanság birodalma? International Relations of the Asia-Pacific* 5 (2), pp. 153-176.
- Hurrell, Andrew (2006): *Hegemony, liberalism and global order: what space for would-be great powers?*, in: *International Affairs* 82 (1), pp. 1-19.
- Hurrell, Andrew (2007): *Egy világ? Sok világ? A régiók helye a nemzetközi társadalom tanulmányozásában*, in: *International Affairs* 83 (1), pp. 127-146.
- Ikenberry, G. John (2001): *Ikenberry: Az amerikai hatalom és a kapitalista demokrácia*

- Ikenberry, John G. / Kupchan, Charles A. (1990a): Szocializáció és hegemón hatalom, in: *International Organization* 44 (3), pp. 283-315.
- Ikenberry, John G. / Kupchan, Charles A. (1990b): The Legitimation of Hegemonic Power, in: Rapkin, David P. (szerk.): *World Leadership and Hegemony*. Boulder, Col. / London: Boulder, Col: Lynne Rienner, pp. 49-69.
- Johnson, Chalmers (2000): *Blowback: Az amerikai birodalom költségei és következményei*. New York, N.Y.: Henry Holt.
- Johnson, Chalmers (2004): *The Sorrows of Empire: A militarizmus, a titkolózás és a köztársaság vége*. New York, N.Y.: Henry Holt.
- Joseph, Jonathan (2002): *Hegemónia: A Realist Analysis*. London / New York, New York, N.Y.: London, New York, N.Y.: A Hegemónia és a Hegemokrácia: Routledge.
- Kagan, Robert (1998): Kagan: The Benevolent Empire, in: *Foreign Policy* 111, 24-35. o.
- Kennedy, Paul (1991): Kennedy: Grand Strategy in War and Peace: A tágabb meghatározás felé, in: *A nagyhatalmi stratégia: Toward a Broader Definition: Kennedy, Paul (ed.): Grand Strategies in War and Peace*. New Haven, Conn. / London: Yale University Press, pp. 1-7.
- Keohane, Robert O. (1984): *Hegemónia után: Együttműködés és viszály a világ politikai gazdaságában*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.
- Kindleberger, Charles P. (1973): *Kindlerberger, 1929-1939: A világ a válságban, 1929-1939*. Berkeley, Kalifornia: University of California Press.
- Kindleberger, Charles P. (1981): Dominance and Leadership in the International Economy (Uralkodás és vezetés a nemzetközi gazdaságban): In: *Az Európai Bizottság és a világszervezetek: Kizsákmányolás, közjavak és ingyenesség*, in: *A világszervezetek és a világszervezetek közötti egyenlőtlenségek: International Studies Quarterly* 25 (2), pp. 242-254.
- Knorr, Klaus (1975): *A nemzetek hatalma: A nemzetközi kapcsolatok politikai gazdaságtana*. New York, N.Y.: Basic Books.
- Kogler Hill, Susan E. (1997): Csapatvezetés-elmélet, in: *A csapatvezetés elmélete: Northouse, Peter G. (szerk.): A vezetői csapatvezetés: A vezetői csapat vezetése: Northouse, Peter G. (szerk.): Leadership: Theory and Practice*. Thousand Oaks, Calif./London/New Delhi: Sage, pp. 159-183.
- Krasner, Stephen D. (2001): A szuverén állammodell újragondolása, in: *Review of International Studies* 27, pp. 17-42.
- Lake, David A. (1993): Lake Lake Lake: Leadership, Hegemony, and the International Economy: Naked Emperor or Tattered Monarch with Potential?, in: *International Studies Quarterly* 37, pp. 459-489.
- Lake, David A. (1997): Lake Lake: The Rise, Fall and Future of the Russian Empire: The Rise, Fall and Future of the Russian Empire: A Theoretical Interpretation, in: Dawisha, Karen / Parrott, Bruce (szerk.): *The End of Empire? The Transformation of the USSR in Comparative Perspective*. Armonk, N.Y. / London: M.E. Sharpe, pp. 30-62.
- Lemke, Douglas (2002): *Lemke: A háború és a béke régiói*. Cambridge / New York, N.Y.: Cambridge / New York, New York, N.Y.: Cambridge University Press.

Liddell Hart, Basil Henry (1991): Henry Hart Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart, Henry Hart. New York, New York, N.Y.: 2. átdolgozott kiadás: Meridian.

Mann, Michael (2003): Mann: Die ohnmächtige Supermacht. Warum die USA die Welt nicht regieren können. Frankfurt am Main/New York, New York, N.Y.: Frankfurt am Main/New York, N.Y.: Campus.

- Mastanduno, Michael (2002): Hegemonia és biztonsági rend az ázsiai-csendes-óceáni térségben, in: Ikenberry, G. John (szerk.): Ikenberry, G. John (szerk.): *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power*. Ithaca, N.Y./London: Cornell University Press, pp. 181-210.
- Modelski, George (szerk.) (1987): *Exploring Long Cycles*. Boulder, Col: Lynne Rienner. Modelski, George (1987): *Hosszú ciklusok a világpolitikában*. Houndmills: Macmillan.
- Motyl, Alexander J. (2001): *A birodalmak hanyatlása, összeomlása és újjáéledése*. New York, New York, N.Y.: Columbia University Press.
- Münkler, Herfried (2003): Münter Munkner: *Das Prinzip Empire*, in: *Das Prinzip Empire: Speck, Ulrich / Sznajder, Natan (szerk.): Empire Amerika. Perspektiven einer neuen Weltordnung*. München: DVA, pp. 104-125.
- Münkler, Herfried (2005a): *Imperien. Die Logik der Weltherrschaft - vom Alten Rom bis zu den Vereinigten Staaten*. Berlin: Berlin: Rowohlt.
- Münkler, Herfried (2005b): *Weltinnenpolitik: Staatengemeinschaft oder Imperium - Alternative Ordnungsmo- delle bei der Gestaltung von "Weltinnenpolitik"*, in: Jaberg, Sabine/Schlotter, Peter (szerk.): *Jaberg, Sabine/Schlotter, Peter (szerk.): Imperiale Weltordnung - Trend des 21. Jahrhunderts?* Baden-Baden: Baden-Baden: Nomos, pp. 43-59.
- Nabers, Dirk (2007): *Nabers: Válságok, hegemonia és változás a nemzetközi rendszerben: A Concep- tual Framework*, GIGA 50. sz. munkadokumentum.
- Nabers, Dirk (2008): GIGA 67. sz. munkadokumentum.
- Neumann, Iver B. (1992): *Bevezetés*, in: Neumann, Iver B. (szerk.): *Regionális nagyhatalmak a nemzetközi politikában*. Basingstoke: St. Martin's Press.
- Neumann, Iver B. (2003): *A Region-Building Approach*, in: Söderbaum, Fredrik / Shaw, Timothy M. (szerk.): *Theories of New Regionalism*. Houndmills: Palgrave, pp. 160-178.
- Nolte, Detlef (2006): *Macht und Machthierarchien in den internationalen Beziehungen: Ein Analysekonzept für die Forschung über regionale Führungsmächte*, GIGA Working Paper Nr. 29.
- Northouse, Peter G. (1997): *Northouse, Northouse: Leadership: Leadership: Leadership: Leadership: Theory and Practice*. Thousand Oaks, Calif. / London / New Delhi: Sage.
- Nye, Joseph S. (2002): *Az amerikai hatalom paradoxona: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford: Oxford: Oxford University Press.
- Nye, Joseph S. (2003): *Amerikas Macht*, in: Speck, Ulrich / Sznajder, Natan (szerk.): *Empire A- merika. Perspektiven einer neuen Weltordnung*. München: DVA, pp. 156-172.
- Olson, Mancur (1965): *Olson Olcur Olcur: A kollektív cselekvés logikája: Közjavak és a csoportok elmélete*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Østerud, Øyvind (1992): *Nagyhatalmak: Regionális nagyhatalmak*, in: Neumann, Iver B. (szerk.): *A nagyhatalmi nagyhatalmak: Neumann, Iver B: Regionális nagyhatalmak a nemzetközi politikában*. Basingstoke: St. Martin's Press, pp. 1-15.
- Paige, Glenn D. (1977): *Paige, Dige: The Scientific Study of Political Leadership: The Scientific Study of Political Leadership*. New York, N.Y. / London: The Free Press.

- Parrott, Bruce (1997): Parrott: A Szovjetunió átalakulásának elemzése összehasonlító szemléletben, in: A Szovjetunió átalakulásának elemzése összehasonlító szemléletben: Dawisha, Karen/Parrott, Bruce (szerk.): *The End of Empire? The Transformation of the USSR in Comparative Perspective*. Armonk, N.Y./London: M.E. Sharpe, pp. 3-29.
- Pedersen, Thomas (1999): Az európai integráció állami stratégiái és informális vezetése: Implikációk Dániára, in: Heurlin, Bertel / Mouritzen, Hans (szerk.): *Dánia: Dánia és Dánia: következtetések Dánia számára*: Heurlin, Bertel / Mouritzen, Hans (szerk.): *Dán külpolitikai évkönyv 1999*, Kopenhagen: Dán Nemzetközi Ügyek Intézete, pp. 83-100.
- Pedersen, Thomas (2002): Hatalom, eszmék és intézmények a regionális integrációban, in: *Cooperative hegemony: power, ideas and institutions in regional integration: Review of International Studies* 28, pp. 677-696.
- Prys, Miriam (2008): A regionális hegemónia kontextuálisan releváns fogalmának kidolgozása: The Case of South Africa, Zimbabwe and "Quiet Diplomacy", GIGA 77. sz. munkadokumentum.
- Rapkin, David P. (1987): Rapkin, David Rapkin: *World Leadership: World Leadership*, in: Modelski, George (szerk.): *Exploring Long Cycles*. Boulder, Col: Lynne Rienner, pp. 129-157.
- Rapkin, David P. (1990a): Japán és a világ vezető szerepe? Rapkin, David P. (szerk.): *World Leadership and Hegemony*. Boulder, Col./London: Lynne Rienner, pp. 191-212.
- Rapkin, David P. (1990b): Rapkin: A hegemón vezetés vitatott fogalma, in: *The Contested Concept of Hegemonic Leadership: The Contested Concept of Hegemonic Leadership*: Rapkin, David P. (szerk.): *World Leadership and Hegemony*. Boulder, Col: Lynne Rienner, pp. 1-19.
- Rapkin, David P. (2005): Rapkin: *Empire and Its Discontents*, in: *Empire and Its Discontents: New Political Economy* 10 (3), 389-411. o., magyarul: *Új politikai gazdaságtan* 10 (3), pp. 389-411.
- Robel, Stefan (2001): Hegemonie in den Internationalen Beziehungen: Lehren aus dem Scheitern der "Theorie Hegemonialer Stabilität", in: *Arbeitspapiere Internationale Beziehungen (DAP)* 2.
- Scherrer, Christoph (1998): Neo-gramscianische Interpretationen internationaler Beziehungen: Eine Kritik, in: Hirschfeld, Uwe (szerk.): *Gramsci-Perspektiven*. Hamburg: Hamburg: Argument, pp. 160-174.
- Schirm, Stefan A. (1990): *Brasilien: Regionalmacht zwischen Autonomie und Dependenz*. Hamburg: Institut für Iberoamerika-Kunde.
- Schirm, Stefan A. (2005): *Brasiliens*, in: *Führungsindikatoren und Erklärungsvariablen für die neue internationale Politik Brasiliens: Lateinamerika Analysen* 11, pp. 107-130.
- Schirm, Stefan A. (2007): *Die Rolle Brasiliens in der globalen Strukturpolitik*, in: *Die Rolle Brasiliens in der globalen Strukturpolitik: DIE Discussion Paper* No. 16.
- Schrader, Lutz (2005): *Vereinigten Staaten - Eine ideologiekritische Dekonstruktion*, in: *Diskurse zum "Empire"-Konzept in den Vereinigten Staaten - Eine ideologiekritische Dekonstruktion*: Jaberg, Sabine / Schlotter, Peter (szerk.): *Imperiale Weltordnung - Trend des 21. Jahrhunderts?* Baden-Baden: Nomos, pp. 94-114.
- Snidal, Duncan (1985): A hegemón stabilitáselmélet korlátai, in: *The limits of hegemonic*

stability theory (A hegemon stabilitáselmélet korlátai): *International Organization* 39 (4), pp. 579-614.

Snyder, Jack (1991): *A birodalom mítoszai: Belpolitika és nemzetközi ambíciók*. Ithaca, N.Y./London: Cornell University Press.

- Soares de Lima, Maria Regina / Hirst, Mônica (2006): Brazília mint köztes állam és regionális hatalom: cselekvés, választás és felelősség, in: *International Affairs* 82 (1), pp. 21-40.
- Söderbaum, Fredrik/ Shaw, Timothy M. (szerk.) (2003): *Az új regionalizmus elméletei*. Hound- mills: Palgrave.
- Stamm, Andreas (2004): Schwellen- und Ankerländer als Akteure einer globalen Partnerschaft, in: *DIE Discussion Papers* No. 1.
- Stogdill, Ralph M. (1974): *A vezetés kézikönyve: A Survey of Theory and Research*. New York, N.Y./London: New York, N.Y./London: The Free Press.
- Take, Ingo (2005): (Schon) "Empire" oder (noch) "Hegemon"? Was uns die Hegemonietheorie über die gegenwärtige US-Politik zu sagen hat, in: Jaberg, Sabine / Schlotter, Peter (szerk.): *Imperiale Weltordnung - Trend des 21. Jahrhunderts?* Baden-Baden: Nomos, pp. 115-140.
- Triepel, Heinrich (1938): *Triepel: Die Hegemonie. Ein Buch von führenden Staaten*. Stuttgart: Kohl- kalapács.
- Tucker, Robert C. (1981): *A politika mint vezetés*. Columbia, Mo. / London: University of Missouri Press.
- Wagner, Christian (2004): Der freundliche Hegemon? Indische Südasienpolitik zwischen *hard power* und *soft power*, in: Draguhn, Werner (szerk.): *India 2004. Politik, Wirtschaft, Gesellschaft*, Hamburg: Institut für Asienkunde, pp. 261-276.
- Wagner, Christian (2005): A kemény hatalomtól a puha hatalomig? Ideas, Interaction, Institutions, and Images in India's South Asia Policy, in: Dél-Ázsia Intézet, Heidelbergi Egyetem, 26. sz. munkadokumentum.
- Wallerstein, Immanuel (1979): *Wallstein Wallstein: Wallstein Wallstein: A kapitalista világgazdaság*. Cambridge / London / New York, N.Y./ Melbourne: Cambridge University Press.
- Wallerstein, Immanuel (1984): *Wallstein Wallerstein: A világgazdaság politikája: The States, the Move- ments, and the Civilizations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Waltz, Kenneth N. (1979): *Neth N. Neth: A nemzetközi politika elmélete*. New York, N.Y: Random House.
- Weber, Max (1980): *Wirtschaft und Gesellschaft: Grundriss der verstehenden Soziologie*. Ed- .
Winckelmann, Johannes. 5. kiadás. Tübingen: Mohr.
- Wendt, Alexander / Friedheim, Daniel (1995): Hierarchia az anarchia alatt: informális birodalom és a keletnémet állam, in: *International Organization* 49 (4), pp. 689-721.
- Wiener, Jarrod (1995a): Hegemonikus vezetés: In: *A vezetői hatalom: Meztelen császár vagy hamis istenek imádata?* *European Journal of International Relations* 1 (2), pp. 219-243.
- Wiener, Jarrod (1995b): *A Rules Making Rules in the Uruguay Round of the GATT: A Study of Inter- national Leadership*. Aldershot/Brookfield, Vt./ Szingapúr/Sydney: Dartmouth.
- Young, Oran R. (1991): A politikai vezetés és a rezsimek kialakulása: az intézmények fejlődéséről a nemzetközi társadalomban, in: *A politikai vezetés és a rezsimek kialakulása: az intézmények fejlődéséről a nemzetközi társadalomban*: *International Organization* 45 (3), pp. 281-308.

Legutóbbi kiadások:

78. szám Esther K. Ishengoma és Robert Kappel: Üzleti korlátok és a mikro- és kis feldolgozóipari vállalkozások növekedési potenciálja Ugandában; 2008. május.
- 77-es számú Miriam Prys: A regionális hegemónia kontextuálisan releváns fogalmának kidolgozása: Dél-Afrika, Zimbabwe és a "csendes diplomácia" esete; 2008. május
- Nem 76 Anika Oettler: Oettler: Segítenek-e a kvalitatív adatok a közép-amerikai erőszak kezelésében? Research
Megjegyzés az adatgyűjtéshez; 2008. május
- No 75 Andreas Mehler, Ulf Engel, Lena Giesbert, Jenny Kuhlmann, Christian von Soest: Structural Stabilitás: Az erőszakmentes konfliktuskezelés előfeltételeiről; 2008. április
74. sz. Andreas Ufen: Az indonéziai pártrendszer megosztottságának alakulása; 2008. április
- 73 Thomas Kern és Sang-Hui Nam: A társadalmi mozgalmak, mint az innováció hordozói: Polgári zszurnalizmus Dél-Koreában; 2008. április.
- Nem 72 Peter Peetz: El Salvadorban és Nicaraguában: Törvények és a kábítószerrel és nemekkel kapcsolatos erőszak konstrukciója; 2008. március
71. szám Ellinor Zeino-Mahmalat: Zalah-Mahal-Mahalalah: Nyereségkeresés a "kettős biztonság dilemmájában": Az OPEC esete; 2008. március
70. szám Matthias Basedau és Alexander De Juan: A "szakrális ambivalenciája" Afrikában: A vallás hatása a békére és a konfliktusokra a szubszaharai Afrikában; 2008. március.
69. szám Matthias Basedau és Alexander Stroh: A pártok intézményesülésének mérése a fejlődő országokban.
Országok: Egy új kutatási eszköz 28 afrikai politikai pártra alkalmazva; 2008. február
- Nem 68 Sebastian Elischer: A kényelem és az elkötelezettség etnikai koalíciói: Politikai pártok és pártrendszerek Kenyában; 2008. február
- Nem 67 Dirk Nabers: Kína, Japán és a kelet-ázsiai vezető szerep keresése; 2008. február
66. szám Anika Becher és Matthias Basedau: A béke és a demokrácia előmozdítása a ~~pártrendszer~~ pártrendszer
Etnikai párttilalmak Afrikában; 2008. január
- Nem 65 Anika Oettler: El Salvadorban és Nicaraguában: A figyelem nemzeti mintái és a határokon átnyúló diszkurzív csomópontok; 2007. december
- 64 Ingrid Fromm: Grmm: Upgrading in Agricultural Value Chains: The Case of Small Producers in Hon-
duras; 2007 december
63. sz. Gero Erdmann: A Cleavage-modell, az etnicitás és a választói orientáció Afrikában: Conceptual
és módszertani problémák felülvizsgálata; 2007 decembere

A GIGA összes munkadokumentuma ingyenesen elérhető a www.giga-hamburg.de/workingpapers honlapon. Bármilyen kéréssel forduljon a következő címre: workingpapers@giga-hamburg.de.

A munkadokumentum-sorozat szerkesztője: Martin Beck

GIGA German Institute of Global and Area Studies / Leibniz-Institut für Globale und Regionale Studien
Neuer Jungfernstieg 21 - 20354 Hamburg - Németország
E-Mail: info@giga-hamburg.de - Weboldal: www.giga-hamburg.de